

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XI. évfolyam 127. szám
2007. szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívottan és hívatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest, V. Semmelweis utca 1–3. I. emeleti zeneterembe

Az örmény liturgia megemlékezéseiből

A következő megemlékezés hosszabb, ezért három részre bontva adjuk közre.

„Emlékezzél meg Uram azokról is, akik imáinkba ajánlották magukat, élőkről és megholtakról, irányítsd akaratumat kéréseit és a mieinket is az igaz üdvösségteljes úton ...”

Az Úr tudja, hogy nekünk mi a jó és a szükséges. Imádkozni mindenkiért kell, de itt is fontos, hogy isten kegyelme vezessen: kikért, miért és hogyan.

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: www.magyr-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Marcsók Vilma

Nagy elődök, emlékező leszármazottak

Exkluzív beszélgetés a nagybecskereki Daniel családdal

1. rész

150 év múltával valóban szerencsés meg örömteli eseménynek számít, hogy az 1848/49-es magyar szabadságharc hős vértanúinak és méltatlanul elfelejtett résztvevőinek nyomába eredve *Nagybecskereken* nemcsak helytörténetünket, nemcsak nemzeti történelmünket sikerült újabb adalékokkal gazdagítanunk, hanem (remélem) a jelen és a jövő nemzedékeinek azonosságát is erősíteni ezáltal.

Rendhagyó családr riportnak indult, hogy a végén történelmi mércék szerint is rendkívüli riporttá váljon.

Mese? Nem: valóság

Első pillantásra megigéző az *óléci* (*Stari Lec*) *Daniel*-nagykastély meg – kiskastély szépsége. Érzem a gondozott park virágainak illatát, fáinak hűvösét. Érzem a csobogó szökőkút vízének finom permetét. Nézegetem a Daniel család férfitagjainak büszkeségét, a *Ford T-12*-est, a környék első autóját. Körülöttem díszmagyarba öltözött urak és hölgyek. Majd a távolban fokozatosan körvonalazódik a *zsitvaujfalui* (Felvidék) *Keltz*-kastély. Kitérül a családi lakosztály kétszárnyas ajtaja. Háttérben a mennyezetig érő, remekműszámba menő cserépkályha, előtérben *Keltz Livia*, akit e pillanatban nyolc gyermeke közül épp négy vesz körül, közöttük a kis *Keltz Margit*, aki még nem sejtheti, hogy évek múltán *Daniel Pál* óléci földbirtokos felesége lesz.

Mese? Nem: valóság. Illetve a valóság lencsevégre kapott pillanatait, amelyeket a XIX. sz. végén és a XX. sz. elején készült fényképek örökítettek meg. E fotókat egyéb családi ereklyével, történettel együtt a nagybecskereki Danielék őrzik.

Hűek maradtak 300(!) éven keresztül gondosan ápolt hagyományaikhoz is, miként például ahhoz, hogy minden nemzedékben feltétlenül Pálnak keresztelnek egy fiúcskát.

Így beszélgethettem id. és ifj. *Daniel Pállal*, illetve a családi hagyomány számozó módszerét követve XI. meg XII. *Daniel Pállal*, akik a több évszázados hagyomány szerint a Dániel vezetéknevet ékezet nélkül írják.

Kiss Ernő aradi vértanú, torontáli nábob leszármazottai után kutatva jutottam el hozzájuk. Előzetesen csak annyit tudtam bizonyosan, hogy Kiss egyik veje *Daniel János* volt. Amikor először beszéltem ifj. *Daniel Pállal* rokonságuk kapcsán, igenlő választ kaptam, azzal a helyesbítéssel, hogy ők lényegében nem is egy, hanem négy aradi vértanúval rokonok.

Mese? Nem: valóság, amely messze túlszárnyalja a képzeletet.

Az aradi vértanúk rokonai

Kiss Ernő, a perlaszi hős, a mártír tábornok, egy tucat bántási falu tulajdo-

nosa az eleméri kastélyt tekintette igazi otthonának. Itt éltek ikerlányai is, akik közül *Augusztá* ment nőül Daniel Jánoshoz. (Ebből a házasságból született 1842-ben D. Ernő, aki 1896-ban bárói címet kapott). A becskerekeli Danielék oldalági leszármazottai a Kiss vő nagyapjának. Míg VII. Daniel Pál Kiss Ernőnek sokkal több lesz távoli rokonnál. Ő többszörösen lekötelezte a feledékeny utókort. De erről majd később. Most nézzük az egyéb családi kötődéseket.

Vendéglátónk, id. Daniel Pál nagymamája nem volt más, mint *Dessewffy Arisztid* tábornok aradi vértanú unokahúga. Konkrétan: Arisztid unokaöccsének, Aurélnak az unokája. A rendhagyó érdekességek közé tartozik az is, hogy Aurél öccsének anyósa, valamint Kiss Ernő felesége édestestvérek.

Ifj. Daniel Pál a világban szétszórt rokonaival az internet útján is kapcsolatot tart. A beszélgetésünk előtti napon a világhálón érkezett a hír, családjuk *Vécsey Károly* aradi vértanúhoz is kapcsolódik.

A nagybecskerekeli születésű aradi vértanú, *Lázár Vilmos* dédapjának hugát IV. Daniel Pál vette feleségül. Ha valaki mindezek után azt hiszi, hogy ezek a többszörös rokoni kapcsolatok a véletlen eredményei, az téved.

Lexikonokat böngészve bárki ellenőrizheti állításomat. A Lázár, Kiss meg a Daniel család ugyanis örmény származású. *I. Apafy Mihály* alatt vándoroltak be. Gócpontjuk Erdélyben *Szamosújvár* és *Erzsébetváros* voltak. A századok folyamán kiváló kereskedők révén sokat utaztak, meggazdagodtak, s Magyarország különböző részeiben vásárolt birtokaikon telepedtek le.

A magyar-örmény nemes családok címerlevelei című 1896-ban kiadott könyvben ezt is olvashatjuk: „*A Daniel család magyar-örmény nemes család mely hazánk (...) Arad, Csanád és Torontál vármegyéibe éppúgy, mint a magyar törvényhozó testületben kiváló mozgóatónak elévülhetetlen érdemei révén már régtől fogva vezérszerepet játszik, czimerszerzői a még török részekben született, de a XVII. sz. harmadik negyedének a végén a hazai örménységgel (...) beköltözött három Daniel fivér, u. m. Daniel Tódor kereskedő Szamosújvárnak több éven át főbírája, továbbá Daniel Jeremiás és Pál erzsébetvárosi örmény kereskedők voltak, kiket III. Károly Bécsben 1725-ben címerlevelével (...) nemességet is adományozott (...)*”.

Az eredeti címerlevél másolata, amely ugyancsak latin nyelven íródott, 1783-ban készült, és 216 év után is a Daniel család birtokában van. Még a szocokommunista időkben sem váltak meg tőle.

Láttam a díszes kiállítású családfájukat is, amely elképesztő hanyattatások után csodával határos módon került vissza hozzájuk. A hatvanas évek elején egy úriember jelent meg, *Dessewffy Alíz* néni budapesti lakásán (a szomszédságban volt X. Daniel Pál lakása is) „ – *A szemétdombon találtam – mondta, és egy másfél méteres fémtokot adott át. Megnéztem, mi van benne, és megismertem a címerüket.*”

Az impozáns méretű tokban, az előttem lévő, szép kiállítású családfa volt, amely hat Daniel nemzedéket örökít meg. E családfa több tanulsággal is szolgál. Mint pl., a magyar-örmények évszáza-

dokon keresztül egymással fenntartották a kapcsolatot, és ezt gyermekeik összeházasításával még szorosabbra fűzték.

A családfát majd csak 1936-ban csempé-szi haza egy kempingsátor lapjába csavarva XII. Daniel Pál leendő feleségével, *Gorica Aleksicty*vel. Ez az ereklye messze túlmutat a családi kapcsolatokon. Sőt, egyenesen közérdekű, hisz 1848/49-beli történelmi tényeket is tartalmaz. XI. Daniel Pál úkapja nemcsak részese volt a magyar szabadságharcnak, hanem elítélte is. *A Torontál megye* című monográfiában, az előző állításunkkal kapcsolatban a következőket olvashatjuk: „*Daniel Pál, tulajdonképpen a Torontál megyei ág megalapítója, 1822-ben született Aradon, 1842-ben Torontál vm. aljegyzője, 1848-ban a zichyfalvi járás főszolgabírája, ebben az évben választják országgyűlési képviselőnek is. Mert a kormányt Debrecenbe is követte, börtönbe jutott, de 1850-ben kegyelmet nyert. 1861-ben és 1865-ben újból képviselővé választották, azóta állandóan a zichyfalvi kerületet képviselte.*”

Igen. VII. Daniel Pál mindössze 26 éves, amikor a magyar szabadságharc oldalára áll, és kitart a végsőkig, még a börtönben is hű marad elveihez, pedig szörnyű

véggel fenyegetik. Már csak ez a tény elegendő lenne ahhoz, hogy a családon kívül a közélet szereplői is megemlékezzenek róla, megkoszorúzzák sírját. Ám VII. Daniel Pál még ennél is többel kötelezte le az utókort, s itt a végső ideje, hogy a 150 éves évfordulón végre méltányoljuk érdemeit. Lényegében neki köszönhetjük, hogy Kiss Ernő földi maradványai hat évig háborítatlanul nyugodhattak a veszthely tömegsírjából kikerülve az aradi temető hamis feliratú sírjában. Neki köszönhetjük azt is, hogy a hamvak ezután *Katalinfalvára* kerülnek. Igen, VII. Daniel Pál a hiányzó láncszem, az az ember, akinek utasítására (miután Kiss mostohatestvérének, *Loeweni Júliának* 30 aranya már megtette a magáét) Kiss huszárja, *Kovács Mihály* kiásta gazdája holttestét, és a köztemetőben hantolta el. Miután VII. Daniel kiszabadult a börtönből, Aradon ügyvédeskedett, így szemmel tarthatta a hamis feliratú sírt is, majd megszervezte Kiss földi maradványainak *Katalinfalvára* juttatását.

Szerkesztőségi megjegyzés: A Daniel család azonos az erdélyi örmény Dániel családnévvel, annak délvidéki változata.

Folytatjuk

Helyreigazítás

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek* július-augusztusi számában két téves képaláírás jelent meg, amelyért elnézést kér a Szerkesztőség úgy az érintettektől, mint a kedves olvasóktól. A helyes képaláírások az alábbiak:

3. oldalon *Szongoth Gábor Szongott Kristóf* lakóháza előtt

18. oldalon *Szakács Endre* örmény katolikus vikárius, szamosújvári plébános *dr. Issekutz Saroltával* és *Szongoth Gáborral*

Mezítlábas diplomaták *Dzsingisz kán* udvarában

A Nemzeti Múzeum pénztára előtt nap mint nap sorok kígyóznak, a *Mongol Birodalom kincseinek* kiállítása sok látogatót vonz. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlékezni egy több, mint 40 éve megjelent könyvről: *Győrffy György: Napkelet felfedezése* (Bp. 1965. Gondolat. 275 p.), amelyben a szerző összegyűjtötte azoknak a szerzeteseknek az útjelentéseit, akik a pápa követeként elsőnek számoltak be a Nagy kán Birodalmáról. Két ferences barát nevét kell megemlíteni, az olasz *Carpiniét* és a flamand *Rubrukét*, leírásaik a legrészletesebbek, melyekből kirajzolódnak a valaha létezett legnagyobb birodalom és zseniális uralkodójának, *Dzsingisz kánnak* alakja. A néhány éve elkezdődött *karakorumi* ásatások pontosan igazolják *Rubruk* leírását.

Az 1250-es években útrakelt szerzetesek hihetetlenül nehéz dologra vállalkoztak, elindultak a világ túlsó végére a „pápa úr” üzenetével, a visszatérés alig remélhető esélyével. Ha a térképre nézünk, elképesztő az az irdatlan távolság, amit megtettek, még ma is 10-12 órás repülőutat jelent. Ezekre a szelíd kolduló barátokra minden nap százféle formában leselkedett a halál. Mivel utazásuk több, mint egy évig tartott, el kellett viselniük a legkülönbözőbb időjárási viszonyokat, sivatagi perzselő hőséget, és dermesztő hideget egyaránt. Erre bizony a világjáró szerzetesek nem voltak felkészülve, érdekes az a kis epizód, amit

Rubruk megemlíti útjuk során: „Másnap az udvarhoz vezettek, s azt hittem, mezítláb is mehetek, mint a mi tájainkon, ezért levettem a sarumat. Így amikor leszálltunk és vezetőnk a kán házához ment, egy ott álldogáló magyar legény felismert bennünket, illetve a mi rendünket. S amikor az emberek körülvettek bennünket, s mint valami szörnyeket bámulni kezdtek, főképpen azért mert mezítelen lábbal voltunk (Szent Miklós napja körül volt), kérdezték, hogy nincs-e szükségünk a lábunkra, mert azt gondolták, tüstént el fogjuk veszíteni – akkor ez a magyar megmagyarázta nekik az okát, elbeszélve nekik rendünk szabályait.” A mezítlábas követnek csakhamar el kellett hagynia rendje reguláit, mert amint írja: „lábujjaim végre annyira megfagytak a hidegtől, hogy nem járhattam tovább mezítelen lábbal.”

A barátoknak számolniuk kellett betegségekkel, járványokkal, rablókkal, elenséges népcsoportokkal, és harcias katonákkal, akik ide-oda száguldoztak gyors

lovaikon, és nem nagyon respektálták a nemes célokat, amely ezeket a követeket utazásra bírta. Könnyen kardélre hányták az idegent, aki aztán örökre ott maradt az út szélén, senkitől se keresve, mindenkitől elfeledve. Ha pedig mindezeket szerencsésen megúszták, naponta meg kellett küzdeniük megélhetésükért egy soknyelvű környezetben.

A barátok igyekeztek tárgyilagos képet adni a Mongol Birodalomról, és a kánokról, mely gyakran éles ellentétben állt az Európában kialakult hiedelmekkel. Nagyon részletesen foglalkoznak a mongol diplomáciai rendszerrel, mely az akkori világban egyedülállónak számított.

A követek sérthetetlenek voltak, s ezt elvárták a nyugati hatalmaktól is. *Carpini* írja, hogy a tatárok sohasem kötnek békét olyan emberekkel, akik az ő követeiket megölték, hanem bosszút állnak értük. *Güjük* kán Magyarország feldúlását például azzal indokolta, hogy a mongol követeket megölték. Így folytatja a barát: „A kánhoz igyekvő követek részére, akárhonnét jönnek is, lovakat, szekereket és ellátást tartoznak adni. Naponta ötször, sőt hétször is váltottunk friss lovakat, kivéve amikor pusztaságon keltünk át, akkor jobb és erősebb lovakat kaptunk, melyek egyfolytában bírják a megfeszített menetet.”

Hivatalból járt nekik a tolmács is. Adottak voltak a rendelkezések, a gyakorlatban azonban, mint minden olyan esetben, ha sokféle ember működik közre, sok visszaélés is adódott: mindenki igyekezett hasznot húzni a követekből, ha másképp nem, hát az ellátásukból csípett le, vagy inkább markolt belőle ez is, az is.

Nagy körültekintés és alaposág jelle-

mezte a diplomáciai jegyzékváltást. *„Beleptünk a kánhoz, majd térdenállva elmondtuk üzenetünket, szavaink végeztével felmutattuk a levelet, és kértük, adjanak tolmácsot, akik alkalmasak a levél lefordítására. Velük aztán pontosan áttettük a levelet orosz, szaracén (arab) és tatár írásra. Ezt a fordítást kapta meg Batu, elolvasta és figyelmesen áttanulmányozta.”*

Rendkívül nagy figyelmet fordítottak a pontos fordításra is. Így folytatja a barát: *„Ezek után a kán küldött értünk és pronotáriusa által megüzente, hogy közlendőnket és megbízatásunkat írjuk le és adjuk át neki. Miután leírtuk latinul, mondatonként visszafordították magunknak, hogy ellenőrizzék, nem hibáztunk-e valamely szóban. Mikor már mindkét levél elkészült, felolvastatták velünk egyszer és még egyszer, ha netán valamit kihagytunk volna, majd így szóltak hozzánk: Ügyeljetek, hogy mindent jól értsetek, mert hátrányos lenne, ha nem értenétek mindent, tekintve, hogy távoli tartományokba kell utaznotok. Mindent világosan értettünk – válaszoltuk. Ekkor leírták a levelet szaracénul is, arra az esetre, ha kerülné valaki ama tájakon, aki el tudja olvasni, amennyiben a pápa úr úgy óhajtaná.”*

Megindítóak azok a részek, amelyekben a barátok a fogságba hurcolt keresztényekkel való találkozásait írják le, és az ő segítségük nélkül *Rubrukék* talán el is pusztultak volna.

A keresztények sok szenvedésről, nélkülözésről számoltak be, de ennek semmi köze nem volt keresztény mivoltukhoz egy pogány birodalomban, hanem csupán a rabszolgasors súlyos terheit viselték. Szinte hihetetlenül hangzik, de a kán

uralkodását a vallási türelem jellemezte. Egy volt a fontos, a kán hatalmának feltétlen elismerése, azon belül pedig mindenki szabadon gyakorolhatta vallását. Beszédes példa, hogy *Mengü kán* ünnepén először a keresztény papok imádkoztak a fejedelemért és áldották meg, aztán a mohamedán papok tették ugyanazt és végül a buddhisták mondtak áldást.

De sokat elmond annak az örmény papnak a története is, akit az udvarba hívtak, hogy a kán súlyosan beteg feleségének a gyógyulásáért imádkozzon: „Az örmény, mint mondotta, Jeruzsálemből érkezett, keresztje ezüstből készült és négy drágakő volt a száruk végén. A Megváltó képmása nem volt rajta, mert az örmények és a nesztorianusok szégyenlik Krisztust a keresztre szegezve ábrázolni. A keresztet a barát által felajánlották volt *Mengü kán*-nak és *Mengü* megkérdezte az örménytől, hogy mit kér érte. Az elmondotta, hogy egy örmény papnak a fia, akinek egyházát a mohamedánok lerombolták és a kán segítségét kéri a helyreállításhoz. *Mengü* akkor megkérdezte, hogy mennyiért lehet újra felépíteni, s ő azt felelte kétezer márka súlyú ezüstért. Erre a kán megparancsolta, hogy adjanak neki levelet ahhoz a megbízotthoz, aki Perzsiában és Nagy-Örményországban az adót szedi, hogy fizesse ki neki a mondott pénzszeget.”

A követek teljes tárgyilagosságra törekedtek, az adatközlők hibája, hogy mégis belekerültek a jelentésbe megmosolyogtató, mesebeli elemek is. A barátok így írnak feladatukról: „Amit tehát a ti hasznok érdekében, elővigyázatra intve leírunk most nektek, azt annál is inkább el kell higgyétek, mert mi mindezeket vagy

a tulajdon szemünkkel láttuk, mialatt egy évig és négy hónapig, sőt még tovább rajtuk keresztül és ugyanakkor velük együtt vándoroltunk, közöttük éltünk, vagy halottuk az ott raboskodó keresztényektől, akikről úgy véljük, hogy szavahihetőek. A legfőbb paptól azt a megbízást kaptuk, hogy mindent fűrészszünk ki és mindent alaposan nézzünk meg, s ezt a parancsot mind jómagam, mind *Benedictus Polonus* fráter ugyanazon rendből, aki az én szontagságaimnak társa és tolmácsa volt, buzgón teljesítettük.”

Ime, néhány a furcsaságokból: „... és eljutottak a parosszítákhöz. Ezeknek szűk gyomruk és kicsinyke szájuk van, s mint nekünk beszéltek, nem eszik meg a húst, csak megfőzik, ha megfőtt, a fazék fölé hajolnak, beszívják a gőzét, s ettől magától jóllaknak. Ha valamennyit esznek is, az fölöttébb csekély.

... *Dzsingisz kán*, ahogy az itteniek erősítették nekünk – egészen a Kasp-hegyekig jutott. Ezek a hegyek pedig azon a részen, ahová ők igyekeztek, mágnesköből állnak, aminek következtében nyilaikat és vasfegyvereiket magukhoz vonzották. Amikor a tatárok megpróbálták a hegyek közé zárt emberek közelébe férkőzni, nem tudtak, mert valami felhő terült el előttük, melyen semmiképp nem bírtak áthatolni, mivel rögtön elvesztették látásukat.

... A tatárok tovább nyomulva kelet felé, egy olyan földre értek, ahol – teljes bizonyossággal állították nekünk – az év egy bizonyos szakaszában napfelkeltekor akkora a robaj, hogy az emberek ép ésszel nem bírják elviselni. amikor a nap felkelt, egyik fülüket a földre kellett fektetni, a felsőt pedig erősen bedugni, hogy azt

a szörnyűséges robajt ne hallják, de még az óvóintézkedések se segítettek, és nagy részük belepusztult.”

Érzik a barátok megfogalmazásán, hogy ők is kételkednek néha, *Carpini* mintegy mentségül ezt írja: „*Ha pedig olyasmint írunk le az olvasó tudásának gyarapítására, ami tifelétek ismeretlen, nem szabad emiatt hazugnak neveznetek, hiszen csak azt adjuk elő, amit magunk láttunk, vagy*

mint biztos tény, szavahihetőnek ítélt emberektől hallottunk. Bizony, igen kegyetlen dolog, ha az ember jócselekedete miatt másoktól megszégyenítést kap.”

Győrffy György könyve kevés példány-számban jelent meg annak idején, de nagy könyvtárak polcain ma is megtalálható. Aki kézbeveszi, biztos, hogy rendkívül érdekes olvasmányra lel benne.

Összeállította: Nagy Magdolna

Plano Carpini útijelentése 1247-ből

(Kezdődik az általunk tatároknak nevezett mongolok históriája)

*Hogyan teremtenek békét az emberekkel;
a meghódított országok felsorolása;
zsarnoki uralmukról, mellyel a leigázottakra nehezedenek;
a hősi ellenállást tanúsított országokról*

(1) ...Leírtuk harcmódorukat, most szólnunk kell azokról az országokról, amelyeket igájukba hajtottak, mégpedig a következő módon: Először szólunk arról, hogyan teremtenek békét az emberekkel, másodszer a meghódított országok nevét soroljuk fel, harmadszor beszélünk zsarnoki uralmukról, mellyel a leigázottakra nehezedenek, negyedszer szólunk azokról az országokról, melyek hősiessen ellenálltak nekik...

(5) Egyik-másik ellen vádat koholnak, hogy megöljék, mint ezt Mihályról és másokról elmondottuk; némelyeket viszont hazaengednek, hogy ezzel másokat odacsaljának. Akadnak, akiket mérgezett itallal vagy méreggel elpusztítanak, mert az a törekvésük, hogy ők egyedül uralkodjanak a földön. Ezért a nemesek ellen ürügyet keresnek, hogy megöljék őket. A hazaengedettektől pedig fiukat vagy fivérüket

követelik, akit aztán soha többé nem bocsátanak szabadon, mint ez *Jarosláv* fiával, az alánok egy bizonyos hercegével meg másokkal többekkel történt. Ha pedig az apa vagy testvér odahaza örökös nélkül talál meghalni, fiát vagy fivérét nem eresztik többé haza, hanem jussát egészében magukhoz kaparintják, mint ezt az egyik szolanga herceg esetében láttuk.

(6) A hazaengedettek országába a maguk előljáróját, vagyis baszkakját helyezik, kinek parancsát főemberek és alattvalók egyaránt követni kötelesek. Ha pedig egy város vagy ország lakosai nem tesznek eleget a baszkak akaratának, bevádolják őket, hogy hűtlenek a tatárokhhoz, s így azt a várost vagy országot elpusztítják, a benne élőket meg kiirtják egy erős tatár haddal, mely az ország élén álló előljáró hívására váratlanul megjelenik, s a mit sem sejtőket lerohanja, így történt ez nemrégiben,

mialatt még tatár földön tartózkodtunk, egy bizonyos orosz lakosokból toborzott várossal, melyet maguk a tatárok alapítottak a kunok országában. És nem csupán az országot bitorló vezér vagy annak megbízottja, hanem bármelyik, az országon vagy városon áthaladó tatár nemesúr úgy tesz, mintha ura lenne, főképp ha olyasvalaki, aki magas rangot visel náluk.

(7) De ez se elég, ellentmondást nem tűrően megkövetelik és elszedik az aranyat, ezüstöt és mást, amit csak akarnak, amikor s amennyi nekik tetszik. Ezenfelül, ha valamilyen nézeteltérés támad a meghódolt uralkodók között, a tatárok kánja elé tartoznak járulni ügyük tisztázására, ahogy minapában *Grízia* királyának két fiával történt. Egyik a törvényes fiú volt, a másik törvénytelenül született; ez utóbbit *Dávid*nak hívták, a törvényest meg *Malik*nak nevezték. Az apa országának egy részét a fattyúra hagyta. A másik, kettejük közül a fiatalabbik, anyjával együtt felkészült a tatár kánhoz, mivelhogy a szóban forgó Dávid már ugyanoda elindult volt. Amannak, tudniillik Maliknak az anyja, vagyis *Grízia*, királynője, akinek révén férje a kormányzást kezében tartotta – mert azt a trónust asszonyokon keresztül tartották fenn –, útközben meghalt. Mikor pedig megérkeztek, busás ajándékokkal kedveskedtek a kánnak, kivált a törvényes fiú, aki magának követelte vissza a földet, amit apja Dávidra hagyott volt, mondván, hogy az fattyú léte nem birtokolhatja. Dávid így felelt rá: „*Igaz, apám ágyasának vagyok a fia, mégis kérlek, szolgál-tassatok nekem igazságot a tatárok szokása szerint, akik nem tesznek különbséget a törvényes hűves s az ágyas fia között.*” Ezen az alapon a törvényes fiú ellen hoztak ítéletet: alárendelték annak a Dávidnak, aki az idősebb volt, s aki az apja által neki hagyományozott földet békén és háborítatlanul birtokolhatta. Így aztán Malik a

hozott ajándékokat is elvesztegette, meg a bátyja ellen viselt pörét is elveszítette.

(8) A távol eső népeket, melyek más, a tatároktól független, s így bizonyos fokig retteggett nemzetekkel állnak szövetségben, megadóztatják, és mondhatni kíméletesen kezelik, nehogy hadat hozzanak rájuk vagy hogy mások el ne ijedjenek a meghódolástól. Így bántak az abházokkal, vagyis grúzokkal, akiktől negyvenzer yperperát, azaz bizánci aranyat szednek adóba. Egyebekben mindmáig békén hagyták őket, értesüléseink szerint a grúzok mégis azt tervezik, hogy elszakadnak tőlük.

(9) A tatárok által legyőzött országok [ill. népek] a következők: Kína (Kitaj), najmanok, szolangák, kara-kitajok, vagyis fekete kitajok, komanatik, tümetek, ojratok, karanutok, ujjurok, szu-mongolok, merkiték, kereitek, sari-ujurok, Baskíria, vagyis Nagy-Magyarország, kirgizek, Kasmír, szaracénok, böszörmények, türkmének, bolgárok, vagyis Nagy-Bolgárország, kori-tümetek[?], Büri-tübet, parossziták, kaszogok, jakobiták, alánok, vagyis jászok, abházok, vagyis georgiaiak, nesztóriánusok, örmények, kanglik, kunok, brutachok, akik zsidók, mordvinok, úzok (torkok), kazárok, szamojédok, perzsák, tatok, Kis-India, vagyis Ethiopia, cserkeszek, oroszok, Bagdad, szártok. Még számos [leigázott] ország van, de azok nevét nem ismerem. Láttunk is férfiakat meg asszonyokat úgyszólván valamennyi itt felsorolt országból.

Szerkesztőségi megjegyzés: A 7. pont alatti történet ismerős az örmények számára. A Szászuni Dávid históriája korabeli tudósítását olvashatjuk, amelyet nemrég mutattunk be báb-előadás formájában.

(Napkelet felfedezése- Julianus, Plano Carpini és Rubruk útjelentései – Közreadta: Györfly György – Gondolat Kiadó, 1965)

Puskás Attila

Tisztelt Polgármester, Alelnök úr, tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megtisztelő számomra, hogy a *Călinescu Ioan* úr által szervezett konferenciára meghívást kaptam, melynek célja az erzsébetvárosi civil társadalomhoz közelebb hozni az őslakos örményeket. *Călinescu* úr azt a szerepet szánta nekem, hogy összefoglaljam, amit *Petri Traian* helytörténész, *Eduard Antonian*, a bukaresti Ararat újságírója, *Mircea Tivadar* örménység-kutató, *Dr. Giuseppe Munarini* örmény származású páduai professzor előadásában hallottunk az erdélyi, romániai és olaszországi örménységről.

Megvallom őszintén, kissé megilletődve álllok ebben a teremben, amely most jóllehet az iskola díszterme, egykoron azonban az erdélyi örmény közigazgatás egyik legfontosabb helye volt. Ebben a *Maria Theresia* császárnő emlékére M és T alakban épített hatalmas épületben döntöttek az örmények peres ügyeikben. Azért is megható nekem itt lenni, mivel – tudomásom szerint – *Szentpétery* őseim közül többen dolgoztak ebben az épületben, mint városi tanácsosok és bírók.

Míndez azonban a múlté, és idővel sok minden megváltozott. Ha összefoglalnám és kiegészíteném az itt elmondottakat, három pont szerint csoportosítanám mondandómat: mi az, ami elveszett, ami már visszahozhatatlanul a múlté; mi az ami,

Nagyboldogasszony-napi búcsú (aug. 15.) Erzsébetvárosban

ami megváltozott; és mi az, ami nem tűnt el, és reméljük, hogy soha nem tűnik el?

1. Mi az ami már a múlté?

Aggodalommal tölt el mindannyiunkat, hogy sok helyről eltűntek az örmények, és megszűntek az örmény közösségek. Tudjuk, soha nem éltek óriási számban örmények Erdélyben, – kevesen voltunk, de örmények voltunk –, ahogyan *E. Antonian* úr mondta. De elszomorít,

hogyan Erdélyben mindössze háromszáz év alatt teljes örmény közösségek szűntek meg létezni. Nézzünk pl. az *ojozi* szoroson átjött örmények letelepedési helyére, *Kézdivásárhelyre*, vagy gondoljunk a *görgényi* örményekre – ma már nincsenek sehol, és sajnos csak történelemlények őrzik emléküket. Valaki azt állította egy romániai TV csatornán keresztül, hogy itt, *Erzsébetváros*on már csak egy örmény él... Mi tudjuk, hogy többen vannak, de nem sokkal többen, hiszen nemsokára két kezünkkel megszámolhatjuk azokat, akik az örmény templomhoz, a közösséghez kötődnek. Megkondították a vészharangot Erzsébetváros felett?

nyelvként a németet kellett tanítani, és az örmény nyelv olyan helyeken, mint pl. *Gyergyószentmiklós* peremre szorult, csak az egyházi berkekben tanították és ismerték.

Sorra vehetnénk mindazt, ami megszűnt. Véleményem szerint viszont azonban két pont köré csoportosíthatjuk a kérdés lényegét. Elsősorban megszűnt az *örmény önrendelkezés*, amit ma úgy nevezünk, hogy az *adminisztratív autonómia*. Az örmények az Erdélyben teljes körű adminisztratív autonómiának örvendtek, ennek bizonyítéka, pl. ez a bírósági épület. Fejedelmek, császárok szabadságleveleik értelmében szabadon dönthettek

A zarándokokkal zsúfolásig megtelt templom

Az örmények létszámának csökkenésével megszűntek céhek, kereskedelmi és egyházi társaságok. Idővel megszűnt az örmény nyelvismeret és tanítása is, amiért részben az örmény őseink, de az *Osztrák-Magyar Monarchia* oktatási rendszere is hibás. Az örményekre nem erőszakolták rá a magyar nyelvet, de fontosnak tartották kereskedelmi szempontból megtanulni az ország nyelvét – ez természetes, produktív asszimiláció. Az már más kérdés, hogy a magyar nyelv mellett első

peres ügyekben, szabadon választhattak bírót, városaik szabad királyi joggal bírtak, stb. De ugyanakkor kötelezettségekről is tudunk, amivel a Habsburg császári, magyar királyi ház, Erdély fejedelmei felé tartoztak, ennek bizonyítéka itt, Erzsébetvárosban pl. a kaszárnya épülete, amelynek építése a katonáskodás kötelezettsége alóli felmentés feltétele volt. Ugyanilyen jogokkal bírtak a gyergyószentmiklósi örmények, akik a *Mercantile Forum*ba szerveződtek, a *szépvízi* örmények, akiknek

jogait és kötelezettségeit a *Szentháromság Egyesület* vigyázta. Az autonómia, önrendelkezés minden „idegen” helyen élő történelmi kisebbség szabadságának, kibontakozásának alapfeltétele és önmagára, de az egész országra nézve pezsdítő ereje.

Másodsorban részben megszűnt az igazi örmény egyházi élet. Azt viszont meg kell itt jegyezni, hogy az erdélyi örmények betelepedésük után nem adták fel vallásukat. Tény, hogy sok ősi örmény szokás megszűnt, amikről E. Antonian újságíró úr a *bukaresti, botosani, konstancai* közösségekről beszámolva élő hagyományként emlegetett. Ez valamilyen szinten veszteség és erdélyi örmény szegénységi bizonyítvány. De a történelem kerekét nem lehet visszaforgatni. Az örmények Erdélybe érkezésük idején Nyugat-orientáltak voltak, mert itt látták maguk és gyermekeik számára a jövőt. Tudomásom szerint sohasem tartották szükségesnek a kapcsolattartást azokkal a közösségekkel, ahonnan kiszakadtak. És az is egyértelmű, hogy a *Habsburg ház* fennhatósága alá tartozó területeken letelepedő örményeknek a katolikus fennhatóság elfogadása ésszerű döntés volt. A Habsburg ui. katolikusok uralkodói ház volt, ha valaki kegyeket kért, akkor természetesen kompromisszumokat is elfogadott.

Tény azonban, hogy ősi, egyházi hagyományok Erdélyben részlegesen vagy teljes egészében megszűntek, amihez hozzájárult az *Erdélyi Római Katolikus Püspökség* latinizáló törekvése is.

2. Mi az, ami megváltozott?

A honfiúsítás hatására megváltozott az örmény és az erdélyi magyar közösségek összetétele. A homogén örmény közössé-

gekből lassanként, elsősorban kereskedelmi szempontoktól indítva az örmények más helységekbe, többnyire városokra költöztek, ezzel hozzájárulva a polgárosodáshoz, a kereskedelmi élet virágzásához.

A Világháború után sokan külföldre vándoroltak. Egy nagy változás az egyházi életben tapasztalható. Megváltozott az örmény rítus olyan formában, hogy ma már csak a szentmise követi az ősi örmény katolikus hagyományokat, és nem is mindenhol, csak egy helyen *Er-*

Körmenet

délyben. Néhány örmény paraliturgikus cselekmény, ami a házszenteléshez, húsvéti ünnepkörhöz tartozik viszont még él pl. Gyergyószentmiklóson. Az örmény civil és ipari társulások helyett ma *Egyháztanács* (Gyergyószentmiklós), *Alapítvány* (Erzsébetváros) és *Egyesület* (Csíkszépvíz-Csíkszereda) léteznek, mint legitím örmény képviselői szervek.

A beházasodásokkal eltűntek az ősi örmény, vagy románosított örmény nevek, és az örmény emléket a nagyszülők, az erős örmény vonások őrzik Erdélyben. Tiszta örmény Erdélyben nincs is, az örmény vér mondhatnánk, hígult, de ezt talán gazdagodásnak is nevezhetnénk.

Az erdélyi örménység ma egy erős kultúr-valóság. Az erdélyi örményekben az örménység-tudatot sokszor csak a templom őrzi, de ezt igen erősen őrzi.

3. Mi az, ami nem tűnt el, és reméljük, hogy nem fog eltűnni soha sem?

Annak ellenére, hogy az erdélyi örmények sok hagyományukat elfeledték, Erdélyben még élnek ősi örmény szokások. Ilyenek a gyergyószentmiklósi Vörösköpenyegesek, akik a liturgiákon a pap mellett állnak. Ide tartoznak az egyházi énekek, melyeket vasárnaponként, ünnepeken dalolnak az örmény hívek – jóllehet nem is értik, hogy mit énekelnek. Ilyenek az örmény kulináris szokások, amelyeket idősebb asszonyok adnak át leányaiknak.

Nem tűnt el (részben), az örmény örökség, amelyet hála Istennek templomokon, plébániákon őriznek. *Mircea Tivadar* úr beszámolt azokról a nehézségekről, amelyekkel a szamosújvári örménység megbirkózott a Rubens-kép visszahozatalával kapcsolatban. Tény, hogy felbecsülhetetlen értékű tárgyak, oklevelek hevernek elszórtan plébániákon, templomok padlásain elrejtve, és fontos, hogy ezek napvilágra kerüljenek – ahogyan *Mircea Tivadar* úr mondta. De ennek a „világra hozatalnak” olyan formáját kéne megteremtteni, amin keresztül épességben marad ezek kulturális hovatartozása. Véleményem szerint nem lehet egy erdélyi örmény múzeumban gondolkozni, mert az örmény közösségek hagyományos közösségek. A kommunista rendszer mindent összegyűjtött. Ilyen értelemben példaértékű a gyergyószentmiklósi örmény közösség kapcsolata a helyi múzeummal, ahol az örmény plébánia tárgyaiból állandó ki-

állítás látható. Nem lehet egy közösséget megfosztani jussától, még anyagi támogatás biztosítása révén sem. *Mircea Tivadar* úr meglátása szerint az örökség turisztikai értékesítése olyan lehetőség, amin keresztül ismertté válik az erdélyi örménység.

Az „*örmény reneszánsz*”, amelynek a rendszerváltás óta tanúi vagyunk, bizonyítja, hogy Erdélyben nagyon erősen él még az örmény szellemiség. Örmény származásúak rendszeresen találkoznak *Csikban*, *Gyergyóban*, *Marosvásárhelyen*, *Kolozsváron*, *Szamosújváron*. Ez természetesen emberekhez kötődik, és emberektől függ. Vannak emberek, akik sokat tesznek

A szamosújvári örmény katolikus kórus

az örménységért, és akiknek munkásságát a történelem remélhetőleg értékeli. Csakis bennük és általuk beszélhetünk örmény jövőről Erzsébetvároson és egész Erdély területén.

(Elhangzott Erzsébetvároson, 2007. augusztus 14-én, a Nagyboldogasszony napi búcsú köré szervezett rendezvénysorozat keretében.

Az írott változat utólag készült, eszmeileg követi az elmondottakat.)

EÖGYKE zarándokok, az erzsébetvárosi Opra család. Középen Opra Vilmos (95 éves) és gyermekei

A templom őrzője Vicelár Mária (jobbra) és a papság az innapi ebéden

Pályázati beszámoló a 2006 -os évről

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 2006 évre az alábbi pályázati támogatásban részesült, amelyekkel maradéktalanul, határidőre elszámolt:

1. Magyar Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága – **600.000 Ft** (működésre)
2. Nemzeti Civil Alapprogram – **150.000 Ft** és **500.000 Ft** (működésre)
3. Fővárosi Közgyűlés Esélyegyenlőségi Alap – **400.000 Ft** (Fővárosi Örmény Klub működtetésére)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek a személyi jövedelemadó 1 %-ból az APEH **636.000 Ft**-ot utalt át, amelyet az alábbiakra használta fel:

1. *Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek* 2006. évkönyve II. kötetének kiadása
2. *Chorenei Mózes: Nagy Örményország története* (Szamosújvár 1892) reprint könyv vásárlása
3. *I. Örmény diaszpóra a Kárpát-medencében* című konferenciakötet kiadásának támogatása
4. *Nikolaj Hovhannisján: Az Örmény Genocídium* című könyv kiadása
5. *Örmény Kultúra Hete* (2007. április 19-25.) rendezvénysorozat kiadványainak nyomdaköltsége

Hálásan köszönjük valamennyi támogatóknak – pályázatóknak és magánszemélyeknek –, hogy az Egyesület működéséhez, az örmény kultúra terjesztéséhez anyagi segítséget nyújtottak.

Bálintné Kovács Júlia

Adatok a magyarláposi örménymagyarokról 14. rész

Ezt a részt levelekből vett idézetekkel kezdem. Böske tanítónéni Magyarláposról írt, kiegészítve az eddigieket: „Mindig öröm olvasni kedves régi ismerősökről. Ilyen örömet jelentettek a Füzetek utóbbi számai. Szívesen emlékezem a kedves, türelmes Moldován Vilma – Babi néni – tanítónére, aki az 1930-as évek végén engem is tanított. Sőt egy szép szentképet is kaptam tőle jutalmul.

Mivel tapasztalom, hogy minden fényképet, stb. megőrzi és visszaküldesz, azért merem a tanítónénimtől kapott szentképet is elküldeni, hátha hasznát veszed. Úgy őrzöm mint egy ereklyét, nehogy elveszen! A borítékot alaposan ragasszad le!

Különben Babi néni Pécsen tett látogatásom alkalmával a 60-as évek elején meglátogattam Bonyhádon. Már nagyon beteg volt, nem bírt írni, diktálta „mondandóját”.

Ugyancsak szívesen emlékezem Moldován Margit – Gili néni-re is. Mindenkinek szerette. Engem is sok hasznosra tanított, amikor ruhát próbálni jártam hozzá a 60-as években. Mert gyönyörűen varrt! Segítséget nem tartott, az utolsó öltést is Ő végezte. Sokat mesélt Pepi nagymámáról, s a rokonság többi tagjáról. Tőle tudom, hogy a Moldovánok és a Voithok rokonságban voltak, amit a júniusi Füzet is bizonyít, ugyanis a Vásárhelyi Kerekes Lajoskát 1872-ben keresztelő Moldován József és Voith Anna kisasszony házasságot kötöttek. Áll még a sírköviük a fent említetteknek. Láttam.

Breuer Erzsébetnek
szorgalma jutalmá-
ul.

1940. III 5-én

Moldován Vilma
tanítónő

Zsigmond Benedek

Hat évezredes utazás Örményországban

4. rész

Az ókori Örményország

Az Örmény Egyház létrejötte

Világosító Szt. Gergely az újabb kutatások szerint 311-ben szabadulhatott ki abból a börtönből, amelybe IV. Tiridat király vetette (*Khor Virap*, 'mély verem'). Szent Gergelyt a kappadókiai Caesarea városában szentelték püspökké. IV. Tiridat király felvette a kereszténységet, és az ország hivatalos vallása a kereszténység lett. Ez a tény figyelemre méltó, hiszen a Római Birodalomban a 313-ban tartott milánói konferencián engedélyezték a kereszténységet a birodalom nyugati felében, a keleti részen folytatódott a keresztényüldözés 313-324 között. Világosító Szt. Gergely ebben az időben megszervezte az örmény egyházat, és az egykori pogány szentélyek helyére keresztény templomokat építtetett.

Örmény jerkatagir írás, Ecsmiadzin

Világosító Szt. Gergely 325 körül lemondott az egyház vezetéséről, s azt fiára, Arisztakészra hagyta. Ebben az időben még nem volt összeférhetetlen a házasság állapot és a püspöki rang; ma már a keleti egyházakban csak nőtlen papokat szentelnek püspökké. A női papok elnevezése *kahana*, míg a szerzetespapoké *abegha* (mindkettő szír eredetű kifejezés). Az egyházi ranglétrán a szerzetespapok mehetnek feljebb: *vardapet* (egyháztanító), illetve püspök válhat belőlük. A legfőbb egyházi méltóság a *katolikosz*, amely az örmény egyházban külön szentségi fokozat.

Világosító Szt. Gergely fiát, Arisztakészt küldte el 325-ben az I. Nicaei Zsinatra, ahol az arianizmus nevű eretnecség elvetéséről döntöttek a püspökök. *Areiosz* azt tanította, hogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek nem egyenrangúak, hanem egyik a másiktól keletkezett, ebben a sorrendben. Elfogadták a niceai hitvallást, amelyet a 381-es I. Konstantinápolyi Zsinaton kibővítettek. Így keletkezett az a hitvallás, amely a katolikus és az ortodox egyház minden miséjén elhangzik, és amely a három isteni személy egyenrangúságát mondja ki.

Az Örmény Egyház önállósodása

Az *Örmény Királyság* a 300-as évek közepétől a római-perzsa háborús konfliktusok megújultak. Örményország újból hadszíntérré vált, az ütközőállam szerepét betöltve. Örményországnak politikai érdeke fűződött ahhoz, hogy egyháza ne függjön a *Római Birodalom* egyházától, mert ezt a perzsák nem nézték jó szemmel. Ezért *Pap* nevű királyuk uralkodása alatt (370-374) egyházjogilag függetlené vált az Örmény Egyház, azaz elszakadt a cezáriai metropolitától. Ezentúl az Örmény Egyház fejt, a katolikoszt az örmény püspökök szentelik fel.

Az örmény írás föltalálása

A kereszténységnek, mint államvallásnak a befogadásával az örmény nép egésze még nem vált kereszténnyé. A keresztény hitet szír, valamint görögül beszélő római térítők terjesztették. Az örmény állam hivatalos nyelve a görög volt, egyes déli tartományokban a szír. Az iskolákban is ezeket a nyelveket tanították. Aki azonban nem járt sem görög, sem szír iskolába, nem érthette meg a görög és szír nyelvű szövegeket. Így felmerült az igény, hogy a Bibliát, az egyházatyák irodalmát, az egyházjogi és a liturgikus szövegeket örményre fordítsák. Ehhez azonban szükség volt arra, hogy az örmény nyelv is rendelkezze írással.

Párthus Szt. Izsák katolikosz a IV. század végén egy tudós aszkétát, *Szt. Meszrop*

Mastoc-ot kérte meg, hogy alkossa meg az írást az örmény nyelv számára. Szt. Meszrop Mastoc kezdetben a szír írásnak az örmény nyelvre való adaptálásával próbálkozott, ám ez nem ment az örmény nyelv hangzógazdagsága miatt. Végül

Grúz majuszkuláris írás, Kobajr

egy észak-arámi ábécé jeleiből, a görög ábécé egyes betűiből és önálló jelekből megalkotta az örmény ábécét, amelyben a betűk sorrendje nagyjából a görög ábécé rendjét követi. Szt. Meszrop Mastoc a legenda szerint egy barlangban ülve látomást látott, amelyben egy kéz a barlang falára rajzolja az örmény ábécé betűit. Az örmény írás megalkotása a bevett elmélet szerint 404-406 között történt.

Az az írás, amelyet Szt. Meszrop Mastoc megalkotott, a *jerkatagir*, vagyis nagybetűs (majuszkuláris) írás. A késő középkorban ebből fejlődött ki a *bolorgir*, vagyis kisbetűs (minuszkuláris) írás, végül ez utóbbiból a *notörgir* vagyis nótárius (kurzív) írás.

Mastoc és tanítványai nekiláttak, hogy a Bibliát és az egyházi irodalmat lefordítsák örményre. Az örmény fordításirodalom révén jött létre az örmény irodalmi nyelv.

Vramsapuh király és *Párthus Szt. Izsák* katolikosz támogatásával Szt. Meszrop Mastoc iskolákat alapított Örményország különböző részein, ahol az örmény írást, valamint az újonnan kialakult örmény irodalmi nyelvet tanították. Az V. század elején Örményországban hat különböző változata lehetett az örmény nyelvnek. Az első örmény irodalmi nyelv, az *öörmény* a Mastoc által beszélt nyelvjáráson, a *taroni* nyelvjáráson alapult.

Szt. Meszrop Mastoc életét legfiatalabb tanítványa, *Korjun* írta meg. Ez volt az első önálló örmény irodalmi alkotás. Ezután az ötödik században virágozni kezdett az irodalom. Ez volt az örmény irodalom aranykora. Az *öörmény* nyelvnek

az ötödik században használt változatát *klasszikus örménynek* nevezzük.

Korjun szerint Szt. Meszrop Mastoc nem csak az örmények, hanem a grúzok és az ún. kaukázusi albánok számára is alkotott írást. A legelső örmény írás, vagyis a nagybetűs írás feltűnően hasonlít a grúz majuszkuláris írásra és a kaukázusi albán írásra. A hasonlóság írástudományi szempontból olyan mértékű, hogy az nem lehet véletlen műve. A kereszténység terjesztése, valamint e három ország közötti szoros politikai kapcsolat ténye is megerősíti, hogy a három írás keletkezése nem történhetett egymástól függetlenül.

(Folytatjuk)

Meghívó

Tutsek János (1924 - 2007)

fotóművész életmű kiállításának megnyitója

Szeptember 18. kedd, 17 óra

Helyszín: Marczibányi téri Művelődési Központ M Galéria
(1022 Budapest, Marczibányi tér 5/A)

Bevezetőt mond: **dr. Issekutz Sarolta** elnök

Az életművet méltatja **Kincses Károly** fotó muzeológus, akinek gondolatait felolvassa

Flórián Antal színművész

Pódiumműsor – közreműködik: **Flórián Antal** és **Szabó Anikó** színművészek

A kiállítás 2007. szeptember 30-ig tekinthető meg naponta 9-19 óra között.

A kiállítást a *Budapest Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat* és az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* rendezi

A kiállítás támogatói: **Information Balance Europe Kft.** és **Paskucz László** (grafikák)

Figyelem!

Az Egyesület e-mail címe megváltozott az alábbiak szerint!

E-mail: **magyar.ormeny@t-online.hu**

Murádin János Kristóf

Hat elaggott férfiaknak...

Ha egyszer valaki majd számba veszi és hozzáférhetően közzéteszi a létező (és elpusztult) emléktábláinkat, bizonyosan többen figyelnek fel az egykori *kolozsvári ispotálynak* emléket állító felíratra. Ilyen útmutató nélkül a várostörténetben járatanak csak véletlenül veszik észre a belváros szűk utcáiban a *Szábel-ház* homlokzatába beleszürkült, de szövegében igencsak érdekes vésett kőtáblát.

Szábel Boldizsár/ Istenes alapítványi végrendelese szerint / maradikai által hat szegény el aggot / férfiak ápolására 1815-be létre hozatatt Kórház / Újból építetett fia Szábel Menyhárd / gyámnoksága alatt és költségén 1844-ben.

A reformkorból, a 48-as idők előttről származó tábla felső permén, a finom empire stílusú fonatos díszítések jelzik a több mint másfél száz évvel ezelőtti kort, amikor az alapításnak emléket állítottak.

Az orvostörténeti kutatások irodalmában számon tartják a *Kisbúza* utca 8-as

szám alatt ma is álló „*Szábel-kórházat*”. Írásomnak nem célja, hogy az ismert tényekhez bármit is hozzátegyen. Csupán egy felbukkant dokumentum kapcsán vetíteném fel a családnak eddig homályban maradt élet- és pályarajzi vonatkozásait, beépítve azt Kolozsvár polgári átalakulásának történetébe. A forrás, melyre az alábbiakban hivatkozom, a Szábel család kérelme a bécsi udvarhoz a *nemesi cím* elnyeréséért. A kérésben az indoklás a fontos: *Kolozsvárnak és a hazának tett szolgálataik elősorolása*.

A Szábel-ház kőtáblával

A Szábelek az erdélyi örmény közösség kevésbé ismert tagjai. Nem túl népes családjuk feltehetően Szamosújvárról rajzott ki Kolozsvárra. Szerepük a város XIX. század eleji történetében volt hangsúlyos. Emlékük később elhomályosul, nevükkel is alig találkozunk. *Szongott Kristóf* örmény családtörténeti összeállítását szerint a Szábel név a német

Sábelből ered, mely kardot, szablyát jelent.¹ Ugyancsak ő jegyzi meg, hogy nevüket később *Kardosra* magyarosították, amely egyben igazolja, hogy miért tűnik el a közhasználatból, majd a köztudatból is az eredeti név.

Szábel Menyhárt, a kórházalapító fia, a Kolozsváron egzisztenciát teremtő család második nemzedékéhez tartozott. Vagyonos ember, „választott polgár”, azaz a városi tanács tagja. Korántsem az ő családjuk az egyedüli a magyar öntudatúvá lett örmények közül, akik az erdélyi örmény megtelepedés eredeti szálláshelyeiről átköltözve, teljes diaszpórában, feladatuknak érezték a közösség szolgálatát, a polgárisodás példamutató támogatását. Álljon itt csak példaként néhányuk neve, akiket a várostörténet a XIX. század első feléből ilyen értelemben számon tart. A közjót szolgáló kezdeményezésekben a kolozsvári *Merza, Ákoncz,*

Burgya, Bogdán, Korbuly, Bogdánfy családok nevével találkozunk igen gyakran.

Az 1841-43-as erdélyi országgyűlés kínált alkalmat arra, hogy Szábel Menyhárt nemesség iránti kérelmét előadja. A részletes indoklást *gróf Nemes János* főispán átfogalmazásában, de a beadvány szövegét szinte változatlanul megőrizve, 1842. november 17-én terjesztette a tekintetes karok és rendek elé.

Híven idézzük a jelentés textusát, mert lényegre törően foglalja össze a Szábel

családnak a társadalmat szolgáló, valóban érdemleges munkásságát.²

„1. Néhai édesatyja, *Szábel Boldizsár*, a múlt 1815-ik évben, Kolozsvár városa kebelében egy kórház fölállítását tervezvén és alapítván, a kérelmes édesatyja ezen az emberiség javára intézett szándékát még azon évben úgy teljesedésbe venni iparkodott, hogy az avégre alkalmas telek megvásárlása, és a szükséges belintézkedések után augusztus első napján kinyitathatott, és ma

is *Szábel-kórház* név alatt fennáll; melyet 1817-ben néhány b. e. [boldog emlékezetű] *Ferenc* császár meglátogatván, azzali megelégedését kijelenteni méltóztatott.³

2. A kolozsvári katonakórház számára másfél mázsa vasból készült főzőedényeket adott.

3. Az 1817-beli éhség idején, a királyi *Karolina* kórház fölállítására – önkénytelen – fölszólító írást készítve 1000 váltó rhorintot szedett föl, és szolgáltatott bé az akkori fő kormányzó [gr.

Bánffy György] kezibe.

4. A kolera idején⁴ a fölséges királyi főkormányshoz által kirendelt biztosság pénztárnokának nevezvén, ebbeli elhivatásának teljes ügyekezettel megfelelt, és száfságáról tiszta számolást tett.

5. A bécsi invalidus [rokkant] katonák számára segedelmet adott, miért is néhai b. e. Ferenc császár öfelsége legfennsőbb királyi tetsése tudára adatott.

6. Az akadozó kereskedést Kolozsvárt és közvetve az ország nagy részében élénkebb mozgásba hozni törekedett; a fűszerkereskedést föllállította; a kicsapongások gátlása végett minden cikknek illő árát nyomtatott tarifák által az egész hazában közhírré tette; élénkebb közlekedés kedvéért ágentiát [ügynökséget] állított, és ezzel a közönségnek jutalom nélkül szolgált.

7. Kereskedése a fejedelmi kincstárnak is a harmincad útján 1817-től csak 1832-ig 52 499 f. jövedelmet hajtott, anélkül, hogy a harmincad rendszer ellen legkisebb kihágás is történt volna.

8. Országos kereskedés alapítását 1828-ban; zálogház föllállítását 1832-ben; börtön építését 1838-ban tervezve, sok fáradsámai és költségei után azokban részint vállalkozók nem léte, az utolsóban a királyi főkormány megtagadó határozata által meggátolattott.

9. Átlátván, hogy a gőzhajózás föllállításával e hazában a déli és délkeleti tartományokba való kereskedés elakasztatik, a hazai kereskedés megmentetésére – két vállalkozó társával – Moldvát, Oláhországot [Havasalföldet], Besszarábiát és Odeszszát nagy költséggel béutazták, de fáradságaikat siker nem jutalmazhatta; tervüket mindazáltal nézetükről – akkori

kamarai főbiztos – Mednyánszky Alajosnak bényújtották, de annak eredményéről nem értesítettek; újabb, készülöben levő tervét azonban az országos rendszeres biztostmány elejibe bényújtandja.

10. Minden közhasznú intézetek létesítésében az első vállalkozók között részt vett; a muzsikai egyesületet⁵ segedelmelte; a cukorgyárnak⁶ – föllállításáig – pénztárnoka volt, levelezéseit, valamint a selyemgyár⁷ ügyes-bajos dolgait is önáldozatával folytatja; a honi gyapjúkereskedés emelésére csődületet [árverést] hírdetett, aláírást nyitott, ami hasznos gyapjújásért eszközölt.

11. Az emberiség élete, érdeke tekintetéből – ezelőtt Kolozsvárt ismeretlen – anyagi (material) kereskedést állított, melynek a gyógyszerárak sietőbb elláthatásán kívül az a haszna is lett, hogy a szegényebb sorsú emberek is, a hasznos állatok – lovak, marhák, juhok sat. – gyógyítására megkívántató anyagokkal magukat olcsóbban elláthatták.⁸

A beadvány gr. Nemes János és a bíráló biztosság ajánlásával jutott a tekintetes karok és rendek elébe. A diéta november 17-i, 104. ülésén a kérelmet pártolólág jóvá hagyta, és a császári udvarhoz felterjesztette.

Reménykedések ellenére Szábel Menyhárt nem kapta meg a nemesi címet. Mint ahogy nem jutott nemességre *Toppler Imre* sem, a morva származású, erdélyivé honosult kolozsvári polgár. Pedig *Toppler* a császár iránti lojalitását bizonyítva, egész vagyonát rááldozta az 1831-ben elkészült *Karolina*-emlékmű befejezésére, az I. Ferenc és felesége, *Karolina* látogatását megörökítő szobordíszes obeliszk föllállítására.

Bár az elutasítás kiábrándító lehetett, a Szábel család önérzetét nem rendítette meg. A történetek ellenére Szábel Menyhárt a Kisbúza utcai házat emléktáblával jelölte meg. A tábla elkészültének dátuma 1844. Ekkor pedig már bő esztendeje véget ért az erdélyi diéta, és a „feliratokra” a császári „leiratok” is megérkeztek, az ő esetében (ellentétben több más nemesítési kérelemmel) negatív eredménnyel.

Kultúrtörténeti érdekessége van a Szábel család és *Barabás Miklós* kapcsolatának.

A biedermeier kor neves festője a két Szábelt közelebbről ismerte. Mikor Kolozsvárt tartózkodott a Szábel-kórház közvetlen közelében, a Belső-Szén utcában szállt meg. Szállásadója *Székely Dániel* volt (a későbbi festő, *Székely Bertalan* apja) guberniumi írnok, akihez Barabást ifjúkori barátság fűzte. Innen látogatta a Szábel család otthonát (mely a kórháztól különálló telken állott), ahol megfestette mind az idős Szábel Boldizsár, mind fia, Szábel Menyhárt és feleségeik portréját.⁹

Műveinek időrendi összeállításában Barabás azt is feljegyezte, hogy egyik kedvenc tájképmotívumának változatát „*a Körös-völgyét a Királyhágó alatt*” az ifjú Szábel számára festette meg.¹⁰

A festő több ízben Szábel Menyhárttal utazott Bécsbe, vagy onnan vissza, miközben egy alkalommal, 1829-ben – az útiköltség fejében – megfestette „*a fűszer- és galantéria kereskedő*” fiát, akit szülei akkoriban a császárvárosban taníttattak.¹¹

Rábukkanhatunk Barabás Miklós nevezetes Önéletírásában egy külön passzusra is, melyben az örmény kereskedő erkölcsi-emberi tartását villantja föl.

„... Fölkerestem azt a vendégfogadót, ahová Szábel szokott az idő tájt szállani. Nagy öröömre éppen Bécsben is találtam. Szábel nagyon szívélyesen fogadott, s elmondtam neki, hogy két nagy kérésem van, az első az, hogy vigyen le Kolozsvárra, a második az, hogy előlegezzon pár forintot, pontosan visszafizetem.

– Mennyi kell? – kérdi.

– Kétféle számadásom volna, aszerint, amint a pénzből telik. Ha egészen rendbe akarnék jönni, teljesen fölszerelni magam festékekkel, ecsettel, aquarell-papírral, olajos vásznakkal és egy pár kerettel, hogy a képeim többet mutassanak, akkor 200 pengőforint kellene, de ha ez nem lehet, akkor az éppen nélkülözhetetlenre elég lesz 50 pengőforint, majd Kolozsvárról rendelem meg a festőszereket, amire szükségem lesz.

Szábel elővette a tárcáját és kiszámlált belőle 200 pengőforintot. Kértem, hogy adjon papírost és tollat, mert írást adok róla.

– Minek az? – felelte ő mosolyogva –, az úr becsületes ember, ha él, úgyis tudom, hogy megfizeti, ha meghal, akkor pedig írás mellett is csak a nagyharang fizetné meg. – Íme egy Erdélyben lenézett örmény kereskedőtől milyen szép és nemes vonás ez! A hálaérzetem nem engedi meg, hogy ezt elhallgassam.”¹²

Kibontakozik előttünk – történeti tanulságként is –, a lelkiületében már régen erdélyi magyarrá, esetünkben kolozsvári polgárrá lett örmény család pályaképe. Apa és fia portréja, amint ispotály alapítással szolgálják a várost, vállalkozó kedvvel utazzák be a Kárpát-Duna menti térséget, ipart, kereskedelmet, közlekedést pártol-

nak, biedermeier ízlésű otthont rendeznek be, melyben festményeknek is helye van, a tanulás és világlátás lehetőségeit nyitják meg utódaik előtt. Kezdeményező, merkantil szemléletük része (örmény anekdoták sablonképével szemben), hogy családjuk jólétén túl a közösséget is önzetlenül szolgálják.

JEGYZETEK

- ¹ Szongott Kristóf: *A magyarhoni örmény családok genealógiája*. Szamosújvárt, Todorán Endre "Auróra" könyvnyomdája, 1898., 160.
- ² A szöveget a mai helyesírás szerint közöljük.
- ³ I. Ferenc osztrák császár és magyar király, Karolina-Augusztá császárné kíséretében erdélyi útja során 1817. augusztus 18. és 27. között látogatta meg Kolozsvárt. A császárné különös érdeklődést mutatott a napóleoni háborúk során lepusztult, éhínség sújtotta régiók iránt. Adományával segítette a később róla elnevezett Karolina kór-

házat. Így érthető, hogy a Kisbúza utcai szerény ispotályt is felkereste.

- ⁴ Kolozsváron 1831-32-ben pusztított kolerajárvány.
- ⁵ A Ruzitska György vezetésével 1819-ben létesült „Musikai Egyesületről” van szó.
- ⁶ A kolozsvári repácukorgyár 1838 elején létesült részvényesi alapon.
- ⁷ Kolozsvár első ipari létesítményei közé tartozott a XVIII-XIX. század fordulóján alakult selyemszövő manufaktúra.
- ⁸ Az Erdélyi Nagyjédelemiség rendjeinek 1841-ik év szeptember 15-ik napján kezdődött országgyűlésekről készített Jegyzőkönyve. 104. ülés, 1842. nov. 17. 465–466. (Kolozsvári Egyetemi Könyvtár).
- ⁹ *Márkosfalvi Barabás Miklós Önéletrajza*. Erdélyi Szépművészeti Társaság, Kolozsvár, 1944. Művek jegyzéke, 243, 244.
- ¹⁰ Uo., 245.
- ¹¹ Uo., 60-61, 299.
- ¹² Uo., 72.

(Megjelent a *Korunk* 2007. júliusi számában)

Meghívó

Aradi Vértanúk emlékünnepség

Október 3. szerda, 17 óra

a Főpolgármesteri Hivatal (Bp. V. Városház u. 9-11.) dísztermében

Fővédnök: **Dr. Asot Hovakimian** örmény nagykövet (Bécs)

Köszöntőt mond: **dr. Issekutz Sarolta** elnök

Ünnepi beszédet tart: **dr. Kedves Gyula** hadtörténész

Pódiumműsor: **Széchenyi naplója**

Előadja: **Bánffy György** színművész

Koszorúzás **Kiss Ernő** és **Lázár Vilmos** vértanúk kopjafájánál (a helyszínen)

Kiállítás a szabadságharc emlékére

Könyvvásár

Rendezői: a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Támogatók: Bp. Főv. II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, Terézvárosi Örmény Önkormányzat

Marschall Béláné

Örmény-magyar nyomkeresés Kárpátalján és az egykori Monarchia keleti végén Lembergben

„Szilaj a sodrása Ungnak és Tiszának
Őrzői vagyunk még ezer éves lángnak”

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kis csapata újra útnak indult. Most nem az erdélyi örmény és magyar emlékeket kerestük fel a nyárvégi túra során, hanem a kárpátaljai és Kárpátokon túli emlékek nyomába eredtünk. Kárpátalján ugyan kevesebb örmény nyom található, mint Erdélyben, ezért egy nagy lépéssel tovább mentünk egészen Lembergig.

Az egyhetes út egyik napját az egykori Galíciai szép nagyvárosának, Lembergnek szenteltük, ahol az örmény közösség hét évszázada őrzi identitását. Az 1363-ból származó ősi templom falai között zajlott le a baráti találkozó *Tadeosz Gevorgján* főtitelendő úrral és az egyháztanács tagjaival, összekötve az örmény genocídium emlékére állított kőkereszt, hacskar megkoszorúzásával és egy szerény agapével. Nagy éldeklődéssel vettünk részt 7 felnőtt és 1 gyermek megkeresztelése, bérmálása szertartásán. A város egykori jelentős örmény kolóniájára – kb. 50 ezer fő – utal az Örmény utca, valamint a Kis Örmény utca is. A korábbi időkben öt örmény templom működött a városban, mára egy templom maradt és kb. 1000 főnyi közösség. Az Ukrán Függetlenség Napját ünneplő városban körsétát tettünk az óváros reneszánsz és barokk házai között. Megemlékeztünk Lemberg alapítójáról, Levről és feleségéről, IV. Béla királyunk lányáról, Konstanziáról is, akiknek márvány emléktáblája

az úgynevezett Lengyel templomban található. Az erdélyi kereskedő, *Boim György* 1727-beli temetkezési kápolnája megtekintése után felkerestük a szépen gondozott, a kolozsvári Házsongárdi Pantheonra

Tadeosz Gevorgján plébános

emlékeztető Licsakivszkij temetőben az örmények sírjait.

Visszatérőben az ezeréves határokon belül, bármerre jártunk, nem éreztük magunkat idegen országban, hiszen az ukrán mellett a magyar szó és magyar feliratok, sőt magyar zászlók is fogadtak. Mezőváriba érve mintha ritkán látogatott rokonainkhoz érkeztünk volna. A vendégszeretet ugyanolyan szíves-lelkes volt, mint az erdélyi útjaink során, mégis valami többletet éreztünk: az elnyomatástól való fellélegzést, hogy magyarságukat szabadon vállalhatják. A beszélgetések során hallhattuk, mennyi erőfeszítésbe, munkába, kitartó küzdelembe került, hogy a mindig mostoha helyzetben lévő, az ural-

megőrzéséhez megteremtsek az anyagi, kulturális lehetőségeket, megtarthassák egyházi, iskolai javait, összefogásuk színtereit. Elhivatott vezetőik megtalálják a segítő kezeket, hogy a magyar emlékek fel-

Koszorúzásra készül Issekutz Sarolta és Tadeosz Gevorgján

kutatásával, helyreállításával, újabb szobrok, emléktáblák állításával mélyítsék el szülőföldjük szeretetét. Büszkén mutatják eredményeiket, amelyeket a hatóságokkal folytatott fáradhatatlan utánjárással, sok kétkezi munkával értek el. Erről hallottunk Beregszászon a magyar nyelvű főiskola intézményvezetőjétől, Orosz Ildikótól; a gyönyörűen helyreállított középkori huszti református templom tiszteletes urától, vendéglátóink városában Vári Fábán László, József Attila-díjas költőtől. Tudatosan vallják, hogy a szülőföldön maradás csak az iskolák, az egyházak, a családok összefogása révén valósítható meg.

Barangolásunk során a legtöbb ismere-

Koszorúzás Szolyván

kódó hatalom központjától legtávolabb eső vidék fel tudjon emelkedni.

A rendszerváltás után még ma is sok tennivalójuk akad, hogy magyarságuk

tet helyi vezetőinktől, *Popovics Bélától*, a munkácsi II. Rákóczi Ferenc Gimnázium tanárától kaptuk. Hatalmas ismeretanyagát nagy szeretettel és lelkesedéssel adta át nekünk. Leckét adott mindnyájunknak, hogyan kell szolgálni a hazát, minden szegletének ismeretével, vállalni érte minden fáradságot.

Látogatásunk rövid ideje alatt bőséges ismereteket kaptunk az eredeti helyszíneken a kurukor eseményeiről: az első zászlóbontások helyén Mezőváriban, Beregszászon; Zrínyi Ilonáról és fiáról a munkácsi

Keresztelő és bérmálás az örmény apostoli templomban

Történelmi és irodalmi, művészi nagyságainkról is bőséges választékot kaptunk:

Munkácson a kufsteini börtönévek után itt is raboskodó Kazinczy Ferencről; a város híres szülöttjéről, Munkácsy Mihályról; Huszt környékén a Nyaláb-vár kapcsán a reformáció idejéből való korai Biblia-fordítókról; Bornemissza Péterről, aki nyomdát működtetett itt; Gyöngyössy Istvánról; Bolyai Jánosról Lembergben, Bartók Béláról Nagyszőlősen, megemlékeztünk a Kárpátalján járt íróról, *Petőfiről*, *Dsida Jenőről*, *Szabó Dezsőről*, *Móricz Zsigmond*

Piknik Európa közepén

várban, ahol védőasszonyának és három éves fiacskájának néhány éve felállított új szobra áll. Felkerestük Tiszaújlakon a turulos emlékművet, amely Rákóczi hamvainak hazahozatala alkalmából 63 vármegyéből összegyűjtött halom tetején áll, s melyet a korábbi hatalmak elpusztítottak, de a helyi erők ismét újjáépítettek.

mondról az adott helyeken műveik részleteivel, Técsőn *Hollósy* (Korbuly) *Simonról*.

Ungvári látogatásunk előtt elzarándokoltunk az örmény alapítású kis gerényi rotundához, hogy megcsodáljuk a XIII. századi freskóit.

Utazásunk során változatos tájélményekben volt részünk, az alföldi síksághoz hason-

lő beregi tájból kiemelkedő munkácsi vár-hegytől a Kárpátok fenséges koszorújáig, az egymásba futó patak völgyek harmóniájáig. Csupán egy olyan hely volt, ahol a táj szépsége ellenére nem lehetett örülni: Szolyván.

Vezetőnk gyakran említette a Gulágot megjárt *Placid* atya szavait, aki azt hangoztatta, hogy a legrosszabb körülmények közt is a legkisebb jót, a szépet kell megkeresni, és annak örülni. A szovjet megszállás első napjaiban ide gyűjtötték a megszállók a Kárpátalja és az anyaország keleti részéről „malenkij robot”-ra a magyar férfiak színe javát 18 évtől 45 éves korig, hogy tovább hajtsák a Gulágok felé. Szolyván mintegy 15 ezer fő pusztult el embertelen körülmények között. A kárpátaljaiak megpróbálták összegyűjteni az áldozatok neveit, melyeket a megfélemlített otthonmaradottak, vagy a szerencsétlen visszatérők még az 1990-es években is titkoltak. Így is emberek szá-

zainak neve sorakozik a márványtáblákon a Magyar Holokauszt eseményeinek mentőjéül.

Voltak vidámabb kirándulásain, túráink is. Felsétáltunk a Vereckei hágón kialakított, egykori Milléniumi emlékmű he-

Zarándokcsoportunk a lemergi örmény templom udvarán

lyétől kissé távolabb elhelyezett emlékműtorzóhoz, melyet a Millecentenárium alkalmából szerettek volna felavatni, de az ukrán nacionalisták megromgálták, az építési engedélyt visszavonatták. Itt emlékezünk a honfoglaló magyarok bejövételének gondosan megtervezett útvonalára, a százezres tömeg és állatai friss élelem- és vízellátására, védhető pihenőhelyek kiválasztására. A honfoglalás útvonala csakis a Latorca völgye lehetett.

A Munkács melletti Kendereske egyik dombjára felsétálva Béla barátunk a Feszty körkép reprojának nyomán azonosította a képen látható hegyeket az itt látható körpanorámával. A munkácsi hagyományok szerint is ide

Gerényi örmény építész 6 karélyos templom

Koszorúzás a Vereckei-hágón, a félig kész Emlékműnél

jártak Fesztyék a körkép vázlatának elkészítésére.

A színevéri tó festői környezeténél hallottuk a két szerelmes ifjú legendáját, mely szerint a párját vesztett lány könnyeiből keletkezett az egyébként patak felduzzasztásából kialakult tó.

Trebusafejérpatak közelében találtunk rá a legújabb mérések szerinti, Európa mértani középpontját kijelölő helyre. Itt döbrentünk rá, mi nem Kelet-Közép-Európában élünk, hanem éppen a közepén, valamint arra: milyen fontos az Európai Unió közössége, ahol eltűnnek az országhatárok, hiszen ma az Aknaszlatinán élő magyart hátfolyó választja el a romániai máramarosszigetítől, a mezővári lakosokat a néhány km-re fekvő Tiszacsécsétől.

Rahónál elmentünk a Fehér- és Fekete Tisza összefolyásához is, ahol a két ág már bőséges vizet hoz le a kb. 20-25 km-re fekvő forrásvidékekről.

Vendéglátóink ízletes és bőséges étellemezése mellett vidám piknikezésre is sor került, így az Európa középpontja közelében kialakított pihenőhelyen, ahol a tervezett szalonnasütés időhiány miatt ugyan elmaradt, de a szalonnázás így is megtörtént, hazai borocskával leöblítve. Finom gulyásleves várt Nagyverebesben. Itt idéztük fel a szomszédos Vezérszállás falu nevének eredetét. Rákóczi fejedelem egy éjszakát töltött ott, Lengyelország felé menekülése

közben. Ugyancsak itt láttuk a II. világháborús „Árpád-vonal” bunkereinek egyikét is.

Az utolsó esten mezővári barátainkkal búcsúesten vettünk részt, amelyet a helyi is-

Csoportkép a Vereckei-hágón

kola tanulóinak és a közeli tiszapéterfalvai művészeti szakiskola növendékeinek hol vidám, hol szívbemarkoló műsora színesítette. Egy 14 éves lányka mély gondolatú verseiben vallotta meg magyarságát és szoros kapcsolatát a szülőföldjéhez.

Tárczy Andor: *Ungnak és Tiszának* című, a mottóban idézett szép versét a Megköltöm lovamat... kezdetű magyar népdal dallamára együtt énekeltük egy tehetséges nagylánnyal. A péterfalvaiak bennünket is megtáncoltattak. Bensőséges beszélgetések után úgy váltunk el a váriaktól, hogy a találkozást folytatni kell.

Az anyaországba visszatérve felkerestük a kárpátaljai Csetfalva kazettás mennyezetű, középkori templomának ikertestvérét, a „mezítlábas Notre Dame”-ot, Tákos református templomát. Elgyönyörködtünk a szép, hímes-virágos kazettás mennyezetű paticsfalu műemlékben.

Az élményekkel eltelve mondunk köszönetet a szervezőknek, úti kalauzainknak és kíváncsian várjuk a jövő évi testvérlátogatásokat.

Az útvonal: Budapest, Beregsurány, Beregszász, Munkács, Mezővári, Szolyva, Vereckei hágó, Vezérszállás, Nagyverebes, Lemberg, Szojmi, Talabor és Nagyg völgye, Szinevértó, Iza, Csetfalva, Tiszaujlak, Nagyszőlős, Huszt, Európa mértani középpontja Fehér- és Fekete Tisza összefolyása Rahónál, Técső, Kendereske, Gerény, Ungvár, Mezővári, Beregsurány, Tákos, Budapest.

Meghívó
Vidám Örmény Est a Tabánban
irodalmi, zenei és gasztronómiai csemege
Szeptember 8. szombat 17 óra

Közreműködnek: Várady Mária és Flórián Antal színművészek, valamint *Yengibarian David* harmonikaművész. Bevezetőt mond: *Sediánszky János*, a Budavári Önkormányzat alpolgármestere

Helyszín: Tabáni Terasz Étterem Kávéház Borpince – Budapest, I. Apród u. 10.

Rendező: a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogatók: Budavári Önkormányzat, Erdélyi Örmény Gyökerek

Kulturális Egyesület, Tabáni Terasz Étterem Kávéház Borpince

Örmény diaszpóra Közép-Európában

Szeptember 26-27. (csütörtök-péntek)

nemzetközi tudományos konferencia

Rendező: a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest – Piliscsaba, valamint az Örmény Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete – Jereván

Helyszín: PPKE Piliscsabai Campusa

A részletes program a www.btk.ppke.hu honlapon olvasható

A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség hírei

Tisztelettel köszöntöm e lap olvasóit az örmény katolikus lelkeszség részéről. Először is örömmel adom a közösség tudtára, hogy engedélyt kaptam az illetékes vatikáni hivataltól az örmény rítusú szentmise bemutatására.

A nyár folyamán igyekeztem áttekinteni a lelkeszséggel kapcsolatos dolgokat, és keresni a lehetőséget a lelkeszség életének fellendítésére. Erre két területen látok lehetőséget. Egyrészt újra rendszeresen – ha nem is minden vasárnap – lennének örmény katolikus liturgiák, másrészt különféle előadásokat szerveznénk, amellyel hitünket elmélyíthetjük, és találkozhatunk Istennel és egymással.

Eppen ezért kéthetente lesz szentmise, a fennmaradó vasárnapokon pedig bibliaóra vagy a liturgiával való ismerkedés. Arra fogok törekedni, hogy e lap által is a különféle programjaink időpontjait hírül adjam. Ugyanakkor szeretnék egy olyan rendszert kialakítani, ahol könnyen és gyorsan tudhatunk egymásról. Erre a mai világban a legalkalmasabb az e-mailen történő kapcsolattartás. Kérem, aki szívesen kapna híreket e-mailen, küldjön egy levelet a satya@hcbc.hu címre.

Következő programjaink:

A **Budapesti Városmiszió** kapcsán kinyitjuk templomunkat szeptember 22-én, szombaton délelőtt 9-12 között. Várjuk mindazokat, akik szeretnének az örmény katolikus templommal, az örmény katolikus liturgiával, az örmény katolikus közösséggel közelebről megismerkedni. Délelőtt 11 órakor az örmény egyházzól és liturgiáról Zsigmond Benedek armenológus fog előadást tartani. Az örmény saragánokat, egyházi énekeket CD-ről világhírű örmény előadóművészek tolmácsolásában hallgathatják meg. Kérjük, erről a programról szóljanak másoknak is!

Fogyelkiváltó Boldogasszony búcsút szeptember 29-én, szombaton, délután 5 órakor tartjuk. Az ünnepi szentmisét *dr. Leszkovszky Pál* atya celebrálja, közreműködik a *Voszkeberán Kórus*, *Zsigmond Benedek* vezetésével. Mindenkit szeretettel várunk.

A búcsú után kezdjük el a rendszeres programokat a templomban. Október 7-én és 21-én **bibliaóra** lesz, október 14-én és 28-án pedig **szentmise**, már az én közreműködéssel. Ez utóbbi szentmisében a halottak napja közelében halottainkról fogunk megemlékezni. Ezek az alkalmak *16.30 órakor* kezdődnek.

Kívánom, hogy a kezdődő munkaévben Isten kegyelmével sok értékes dolgot tehesünk, és előbbre haladjunk hitben, tudásban, szép életben, jóban.

Budapest 2007. szeptember 3.

Fülöp Ákos atya

Végh Alpár Sándor

Köznapló

(részlet)

Augusztus 8., szerda

Őseim ott lehettek az első magyar kálvinisták között. Egyikük szerepel Szinnyei irodalomtörténetében mint vándorprédikátor, a másik, Végh Mihály esperes úr Csokonai Lillájának második uraként híresült el, sírját ma is látni a neszmelyi temetőben. Belőlem mégis katolikus lett, mint a Véghék mondták nem minden él nélkül: pápista... Apám, mint egy mesében, elvette a szolnoki molnár legkisebb lányát, és annak erős akarata eldöntötte felekezeti hovatartozásom dolgát.

Máig tisztellem anyám erejét, hogy szembe mert fordulni a széliránnyal, s bár akkor kockázatos volt, mégis járatott hit-tanra. Titokban persze. Emlékeszem egy sötét kapualjra, nyolc- kilenc évesen azon surrantam be. Nem mondott olyat, hogy ez ellenállás vagy valami hőstett. Men-ned kell, mondta, mert enélkül nem leszel ember. Egyszerűen éltünk, s a szavak is egyszerűek voltak, amiket használtunk. Talán ezért sem lettem harsány hívő, nem ettem kanállal a Miatyánkot (apám szava, jellemző kálvinista terminus technicus). Hitem az évekkel arányosan növekedett, mindig mértéktartással és sok fenntartással – a papságra vonatkozóan.

Úgy éreztem s érzem ma is, hogy *Mindszenty* óta egyetlen főpapban sincs elég bátorság, hogy szembemenjen az ateizmussal és annak tán legveszélyesebb formájával, a csábító liberalizmussal. Hogy ez mennyire így van, a minap döbbsentem rá sokadszor. Filmet láttam a jeruzsálemi örmény közösségről. Szavak ragadtak torkon, amelyekhez hasonlókat sosem hallottam magyar pap szájából templomban, mióta élek.

A *Hagopians* nevet viselő kolostor és a hozzá tartozó örmény negyed Jeruzsálem óvárosának egyötödét alkotja. Csön-des rész, nem veri fel sem politikai, sem egyházi villongások zaja. A kolostor vezetője a filmben arról beszélt, hogy céljuk az örmény lélek életben tartása. Sőt eggyel több, hiszen a kereszténység, amelyet 301-ben elsőnek az örmény állam vett fel intézményesen, nemcsak lelkük, hanem fizikai létük őrzője is. *Történelmük során az örmények sok mindent elvesztettek: hazájukat, függetlenségüket, de hitüket soha. Ez tartotta meg őket, ez adott számukra önazonosságot.*

Iskolája is van a kolostornak. Hatvan diákot készítenek fel a papi hivatásra és más olyan feladatra, amelyet örmény közösségekben kell végezniük szerte a világon. Nem követelmény, hogy mindenáron papok legyenek. Ezeket a fiatalokat az örmény nép szolgálatára nevelik. Közülük kerül ki az az értelmiségi réteg, amelynek hivatása az örménység megőrzése. A kolostor iskolájában tanult számos nagyszerű pap és író.

Az örmény ősi nép. A kereszténység adta meg mindenkor a karakterét. Ezért nem tűnt el, mint az asszírok és a többiek, akik beleolvadtak a környező népekbe. Azt mondják, folytatta a kolostorfőnök, *Jeruzsálem* a fény, a tűz, amelynél a keresztény országok megmelegszenek. Az egyik ezt teljes egyszerűséggel teszi, a másik pedig, mint a mi papjaink a szertartások pompájával. A nyugatiak félreértik e pompát, hivalkodásnak vélik, ám tudomásul kellene venniük, hogy mi keletiek vagyunk. Egy keleti nép számára fontosak ezek a dolgok.

Erről szólt a film, és most kérem, olvassák újra az egészet úgy, hogy az örmény szó helyére illesszék a szövegbe mindenütt azt, hogy magyar. Ha megijednek: úristen, nálunk ilyenről lehetetlen nyilvánosan szólni, az annak a jele, hogy nálunk valami beteg. Ha viszont azt mondják: nekünk is így kéne, akkor nincs ok elkeseredésre. Voltunk már nagyobb bajban. A magyarság ezt a korszakot is túl fogja élni...

(Megjelent a *Magyar Nemzet – Magazin* 2007. augusztus 11-i számában)

Örmények Gyergyóban

Hagyományai, történelme, múltja megismerése iránt fogékony örmény közösség él Gyergyószentmiklóson. Ennek bizonyítéka az *Örmény hét* című rendezvénysorozat is, melynek keretében filmeket láthattak, előadásokat hallgathattak az érdeklődők.

Magyari Sáska Zsolt a Békény parti kisvárosban, Gyergyószentmiklóson született örmény és székely szülők gyerekeként. Az egyetem elvégzését követően hazatért *Kolozsvárról*, családot alapított. Ma egyetemi tanársegéd a *Babes-Bolyai Tudományegyetem* gyergyószentmiklósi kihelyezett tagozatán. Zsolt számára fontos, hogy megismerje ősei hagyományait, történelmét. „*Szerintem minden ember számára a gyökerek megismerése és nyilvántartása fontos dolog. Ugyanezért gondolom, hogy érdemes kutatni az őseket, hagyományaikat és fontos ezt a jelnekornak is megőrizni.*” Moldvában már a XV. századtól jelentős örmény telepek léteztek, amelyek gazdasági kapcsolatokat tartottak fenn Erdéllyel, s természetesen

megfordultak a gyergyószentmiklósi vásároknak is. A kisvárosban már 1637-től éltek örmények, ekkor létesült az „*Idegenek temetője*” is. Ennek helyén ma az 1730-33 között – barokk stílusban épült templom áll. *Rokaly József* történeze: „*Azt lehet mondani, hogy Gyergyószentmiklós elképzelhetetlen az örmény múlt nélkül és az örmény kereskedők, kézművesek szakmabeli hozzádéma nélkül.*”

Bár a kommunizmus éveiben az örmény kultúra megsemmisítése is cél volt, a gyergyószentmiklósi örmény közösség fennmaradt, ismeri és őrzi hagyományait. *Puskás Attila* vikárius: „*Népszámlálást végeztünk tavaly január elején. 600-625 személyt számoltunk meg, akik valamilyen módon a templomhoz kötődnek. Ezek az*

emberek többnyire római katolikus székely emberekkel kötöttek házasságot, de tartják az őseik hagyományát és valamilyen szinten kötődnek hozzá.

Létszámát tekintve nem nagy közösség, de Erdélyben mindenképp a legnagyobb, hiszen Szamosújváron 150-170; Erzsébetvárosban 12, Csíkszeredában pedig mindössze 60 magát örménynek valló polgár él. Puskás Attila vikárius: „Itt őrizzük leginkább a hagyományainkat. Nemcsak az **örmény** búcsú - amely szeptember 8-án van - jelent egy fontos eseményt, hanem az év folyamán állandóan vannak rendezvények és így próbáljuk az **örmény** szellemiséget megtartani és élővé tenni.”

Ezen szellemiség megtartását tűzte ki célul a *Hallám'sza* egyesület is. Őt napon keresztül örmények történelmével, az örmény genocídiummal, az örmény vallás

történelmével ismerkedhettek meg az érdeklődők – tanárok, történészek előadása révén. Az örmény kultúra hetén – témába vágó – filmeket is vetítettek. „Ebben a témában nagyon nehéz filmeket szerezni. Nagyon kevés film készült és abból a kevésből is még kevesebb, ami elérhető és egyáltalán magyarul megvan. A Duna televízió nagy segítségünkre volt ebben, hiszen a *Minoritates Mundi* sorozat három része is örmény témával foglalkozik.”

A ma már magyarul beszélő örmény közösség jelentős mértékben formálta, alakította Gyergyószentmiklóst. A magyarok és örmények mindennapjai az elmúlt évtizedek, évszázadok során szorosra egybefonódott. Közös ünnepek és egymás kultúrájának megismerését szolgáló rendezvények erősíthetik ezt a kapcsolatot.

Meghívó

Fővárosi Örmény Klub

Szeptember 20. csütörtök,
du. 17 óra

Cím: Budapest V. Semmelweis u. 1-3.

I. emeleti Bartók terem

Magyarörmény morzsák a Mezőségről

Előadó: **Bálintné Kovács Júlia**

– Kolozsvár

Közreműködik: **Sebesi Karen Attila**
színművész – Kolozsvár

Az estet a Bp. Főv. II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat rendezi, támogatja a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Köszönetnyilvánítás

Hálásan köszöni az egyesület **Dr. Patrubány Miklós** (Medgyes) 8.000 Ft adományát, amellyel a Füzetek kiadását támogatta, **Vákár László** 10.000 Ft adományát az Egyesület működésére, valamint **Dr. Dévényi Domokosné** 5.000 Ft adományát az Orlay u-i Örmény katolikus templom működésére.

Figyelem! Székhelyváltás!

A Fővárosi Örmény Önkormányzat székhelye megváltozott. Az új székhely: 1054 Budapest, Akadémia u. 1. **III. emelet 338-339.** Titkárságvezető: **Zsoldos Vanda**, telefon/fax: 332-1791.

Csütörtöki (júliusi) klubnap a Magyarok Házában

Régi hagyományainkhoz híven 2007. július 19-én csütörtökön, a hagyományos klubesten ismét találkoztunk a *Magyarok Házában*. Ez alkalommal a *XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat*, valamint a *Fővárosi Örmény Önkormányzat* volt a házigazda. Az est háziasszonya *dr. Issekutz Sarolta*, az est gazdája pedig *Füleki Balázs* volt. A klubdélután jól sikerült, mint mindig, az előző estékhez hasonlóan – nem is lehet ez másként.

A „*Krunk*” örmény népi táncegyüttes videó filmjét láthattuk, amit *Fogolyán Kristóf* fuvola művész lírai játéka, egy klasszikus mű, és saját szerzeménye színesített.

Sokan voltunk a rekkenő meleg ellenére. A finom falatok sem maradtak gazdátlanul, ennél már csak a hűtött ásványvíznek volt nagyobb sikere. Igazi családi légkörben telt el ez a szép csütörtöki nyári est. Ennek hangulatát szeretném átadni a lap olvasóinak néhány ott készült fotómmal.

Kabdebó János

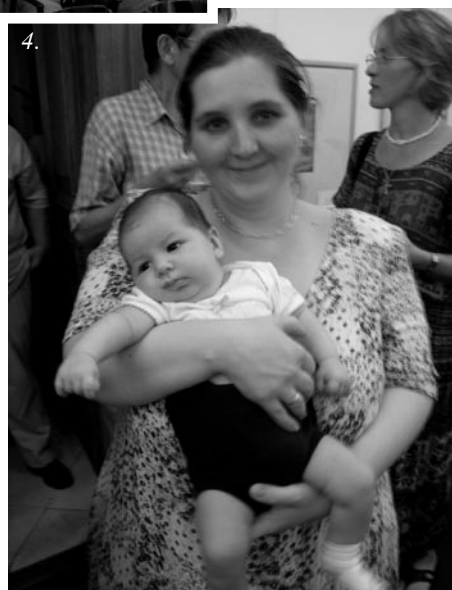

Fogolyán Kristóf
fuvolaművész (fent).
*Wertán Zsolt*né elnök
(balra) és a teréz-
városi képviselők
köszöntik a fárad-
hatatlan *dr. Sasi*
Nagy Istvánnét
Kláriszt (jobbra lent)
80 éves születés-
napján

A 37. oldal képaláírásai:

1. *Betegh Kamill* boldog nagyapa a legifjabb magyar-örmény *Raskó Lóránt*tal
2. *Füleki Balázs* *XIII. kerületi Örmény Önkormányzat* elnöke beszéd közben
3. *Dr. Sasi Nagy Istvánné*, *Klárisz* 80 évesen az öröm pillanataiban
4. *Raskó Lórántné*, *Betegh Tünde* képviselő és a kicsi *Lóránt*

Új könyv a gyergyói örménységről

Június 24-én, vasárnap délután 17-órától zajlott a *Pro Art Galériában*, *Dr Becsek-Garda Dezső* helytörténész, és parlamenti képviselő, új könyvének, „*A Gyergyói örmények könyve*” bemutatója, amelyet ez alkalommal *Bajna György* költő, újságíró méltatott.

A könyvbemutatót az örmény fiatalok és a *Görög Joachim Társaság* szervezte, s az esten több mint 70 örmény származású, és a gyergyói örménység iránt érdeklődő résztvevő volt jelen.

Bajna György bemutatója után, Dr. Becsek-Garda Dezső történész beszélt a könyv megszületésének körülményeiről. A megjelenést többéves kutatómunka előzte meg, amely során a *gyergyószentmiklósi örmények*, és az egyházközösség is tevékenyen segített. A szerző kutatási területe: elsősorban a székely múlt, eddig megjelent könyveiben, Gyergyó történelmét mutatta be. Azonban az örmény vonatkozású múlttal eddigi kutatásai alatt léptenyomon találkozott, így néhány éve, belefogott ennek feltárásába is, és így született meg ez a két kötetes, nagyon tartalmas, és jól dokumentált, átfogó képet adó könyv.

Szerinte a helyi örmény közösség történelmének, és történelmi szerepének ismerete nélkül nem érthető meg Gyergyószentmiklós településfejlődése, és múltja. A gyergyószentmiklósi örménység vallásához hűen ragaszkodó, kultúra-teremtő, népcsoport, aki a kereskedelmet,

a kisiparosi céhrendszert, és ezáltal az egész helyi gazdaságot fejlesztette. Bankokat hoztak létre, és kiterjedt gazdasági kapcsolatokkal rendelkeztek, de közösségüket saját szabályaik szerint szervezték meg.

A továbbiakban egy rövid beszélgetés alakult ki a résztvevőkkel, az örmény nyelv megmaradásának, vagy újratanulásának lehetőségéről; a tágasabb: Romániai, és örményországi örmény-örmény kapcsolatok erősítésének fontosságáról; a történelmi példákról, az anyanyelvű tanulás szükségességéről a kisebbségi sorsban, valamint az autonómia, kisebbségi önrendelkezés, a közösségi érdekérvényesítés, és a békés együttélés az örménységtől eltanulható modelljeiről.

Az örmény fiatalok, és a közösség nevében *Madaras Szilárd* köszönte meg a történésznek a kutatói munkát, és belefektetett energiát, amellyel a gyergyói örménységről eddigi legátfogóbb könyvet jelentette meg. A nagyszámú hallgatóság lelkes tapssal jutalmazta a szerzőt.

(*Görög Joachim Társaság – Gyergyószentmiklós*)

A festészet útján – örmény gyökerekkel

Nagyszerű esten vehettek részt mindazok, akik meglátogatták a *Fővárosi Örmény Klub* augusztusi programját. *Losonczi Lilla* festőművész és *Losonczi Miklós* művészettörténész volt az est két vendége. A találkozó résztvevőit *dr. Issekutz Sarolta* köszöntötte. A nagy hőség ellenére zsúfolásig megtelt a terem. Ezt követően hallatlan közvetlenséggel, érdeklődéssel kezdődött el a beszélgetés, melynek keretében *Losonczi Lilla* beszámolt örmény gyökereiről, felidézte édesanyja, az örmény származású *Urmánczy Anna* alakját, felidézte, mily nagy szeretettel nevelték őt.

Szólt a *szamosújvári* látogatásáról gyermekkorában, megemlékezett arról: örmény származású édesanyját mennyire megrendítette a Szamosújvárra érkezés, hiszen gyermekora eléggé zaklatott körülmények között telt, hisz édesanyját korán elvesztette, melynek következtében őt bajor apácák nevelték.

Az életút felidézése után áttért a művészi pályára fejlődésének kiemelkedő pontjaira, amit nagy érdeklődéssel hallgatott a közönség. Megtudhatuk, hogy *Losonczi Lilla* több mint 200 önálló és számtalan közös kiállításon vett részt a világ legkülönbözőbb helyein, Magyarországon kívül az *USA-ban*, *Japánban*, *Itáliában*, *Párizsban*, stb. Ezt követően *Issekutz Sarolta* és kedves férje azzal a meglepetéssel szolgáltak, hogy levetítették a művésznő albumában található családi fotókat és festményeit, melyeknek értelmezését *Losonczi Miklós* röviden taglalta, érzékeltette a Dunaparti

Losonczy Lilla festőművész és *Losonczy Miklós* művészettörténész házaspár

látomásokat a történelmi emlékekről értelmezett és festett képek mondandóját, az általa kedvelt, de kevesek által ismert montázstechnikát, gyönyörű montázsképeit. Külön kiemelte azt a három alkotást, mely örmény tematikájú, hiszen, mint megtudtuk: házasságuk 25. évfordulóján a művész házaspár Örményországban, Jerevánban járt, s ennek keretében a művésznő megfestette az *Örmény emlékművet*, mely a Genocídium megrázó emlékhelye,

továbbá megfestette a *Szeván tó* fekete kolostorának épületét és zárandoklatát, illetve *Ecsmiadzin* katedrálisát kívülről, belülről, és az *Ararat* hegységet távolról. Az örmény tájképek növelték a nézőközönség érdeklődését, melynek keretében megtekinthették az *Örmény rekviem* című festményt is, melyet Losonczi Lilla a 80-as években történt katasztrófális örmény földrengés hatására alkotott. A földrengés károsultjainak megsegítése céljából öt festményét ajánlotta fel és juttatta el Örményországba.

A közönség nagy figyelemmel hallgatott epizódokat Losonczi Lilla izgalmas, Örményországra és magyar tájakra hangolódott munkásságának életútjáról. Ezt követően több kérdés hangzott el, majd *Losonczi Miklós* beszélt felesége révén az örményekhez fűződő élményeiről. Felolvasta Losonczi Lilla édesanyjáról, *Urmánczy Annáról* írt versét. Majd kitért arra: *Kossuth Lajos* és *Teleki László* Duna-konföderációs eszméjének, a nemzetiségekkel való szövetségnek élharcosai az örmények, őket joggal nevezzük *örménymagyaroknak*. A művé-

Dr. Szuper Géza és Vikol Kálmán

sztörténész érzékeltette, őt az tartja szellemi izgalomban, hogy a magyarországi és az erdélyi örmények magyarok lettek és örmények maradtak. E kettős egység fontosságát elemezte, s rámutatott: ezért nevezzük őket méltóképp örménymagyaroknak. Mint mondta, a kárpát-medencei összefogásnak az örmények ebben az értelemben kovászai, és a kialakuló beethoveni testvériség jegyében ők előharcosai a megbékélésnek. Losonczi Miklós kiemelte: az emberiség legnagyobb szabadság himnuszát *Verdi* és *Beethoven* zenei kompozíciója mellett *Petőfi Sándor* írta meg *Levél Arany Jánoshoz* című költői episztolájában, amelyből tekintélyes részletet mondott el az est folyamán.

A művészházaspár egymást váltotta gondolat-közlésben, röviden kifejtették nézeteiket az örménységről, magyarságról, a nemzeti létről. Ebben a szellemben fejeződött be a színvonalas beszélgetés, melynek végén *Issekutz Sarolta* elnökhelyettes kedves meglepetéssel szolgált, hiszen a házaspárnak tekintélyes könyvcsoportot ajándékozott, többek között az örmény genocídiumról.

A művész házaspár az örmény klubban

Dr. Szuper Géza előadás közben

A klub második részében örmény zenei bemutató következett, melynek keretében először *Dr. Szuper Géza* gitárművész beszélt az örmény zene különböző fajtáiról, a népzeneről, egyházi és a világi zenéről. Ezt követte az élő hangverseny, amelyen *dr. Szuper Géza* gitáron, *Vikol Kálmán* klarinéton és furulyán adott elő *Szongott Kristóf* által gyűjtött erdélyi népdalokat, világi dalokat, eredeti örmény népdalokat, majd *Hacsaturján* Kardtáncát, mely először hangzott fel gitár és fúvós átíratban. A közönség véget nem érő tapssal jutalmazta a két fiatal magas színvonalú produkcióját, akik megígérték, hogy máskor is hallani fogjuk őket. Az est szerény fogadással zárult. A klubest második részét a *XVI. ker. Örmény Önkormányzat* rendezte.

Frigyesy Ágnes

Losonczy Lilla: Örmény rekviem

Losonczy Lilla: Budapest

Tímárnak tanult, s mi lett belőle...

Az élet tele van furcsaságokkal és meglepetésekkel. Számtalan olyan eset fordul elő, hogy valaki valamilyen oknál fogva szükségből tanul meg egy mesterséget, s aztán egyszerre spontán módon teljesen más területen kezd el egy karriert építeni, amely az előző tevékenységével köszönő viszonyban sincs.

Mi ennek az oka? Gondolkozott-e ezen a kedves olvasó? A legkézenfekvőbb magyarázata ennek a gyakori jelenségnek az, hogy majdnem mindenkiben van egy vele született különleges adottság, ha úgy tetszik (ős)tehetség, amely azonban csak akkor és úgy tud kiteljesedni „*érvényre jutni*”, ha már eleve valaki éppen azt kezdi el felnőtt élete alakulásakor, amihez adottsága van. Ellenkező esetben pedig megtörténhet, hogy egyszer csak spontán módon feltör a belső indítatás, hogy megvalósítson valamit, ami aztán arra sarkalja, hogy feladja eredeti mesterségét és egészen más irányban és más területen kezdjen el tevékenykedni. Aki sajnálatos módon nem azt tudja végezni, amihez tehetsége és adottsága van, és nem elég határozott ahhoz, hogy pályát váltson, annak csak álom marad egy életen keresztül a tehetségével kapcsolatos kibontakozás. Ez később ugyan hobby formájában mégis csak működhet, de sose eredményezhet teljes értékű belső sikerélményt

Az *Erdélyi Örmény Gyökerek* című Füzetek júniusi számában olvastam a „*Zokogó majom könnyei*” című írást, amelyben a kolozsvári *Bálint Tibor* íróra emlékezett *Frigyesy Ágnes*. Egyébként az Erdélyi Örmény Gyökerek füzeteiben gyakran lehetett olvasni a kolozsvári *Bálint Tibor* írói munkásságáról, kiváltságos tehetségének

általános elismertségéről. Ilyenkor mindannyiszor eszembe jutott egykori volt iskolatársam *Tibi*, aki a kolozsvári Einstein utcai bőr- és cipőipari szakközépiskola egykori tímár szakon végzett tanulója volt, és sok más társához hasonlóan, az akkoriban bevezetett úgynevezett szocialista reformok egyik ilyen áldozata lett. Hogy *Tibi*ből nem tímár mester lesz, azt már az iskolai évek alatt is gyanítani lehetett, mert már akkor különféle napi-, heti- vagy időszakos újságoknál, „*uram bocsáss*” az akor nagyon divatos „*faliújságokban*” írt és jelentetett meg olyan írásokat, jegyzeteket, rövid novellákat, amelyek már előre jelezték rendkívüli írói tehetségét.

Dehát *Tibor* esete nem elszigetelt! Csak ebből a szakmai középiskolából, sok végzős fiatalember váltott később egészen más pályára, mert úgy gondolták ők többre képesek és bátor elhatározással nekiláttak megvalósítani merész terveiket. Mert a tímár vagy cipőkészítő technikus oklevél mellé, később orvosi-, jogi-, irodalmi-, vegyész-, mérnöki-, balettmeisteri-, vagy katonatiszti okleveleket is szereztek a volt tanulók, bizonyítva ezzel, hogy a születéssel szerzett tehetségük többre is képessé teszi őket, mint amilyen a nagyon tiszteletre méltó de mégiscsak egyszerűbb kézművesi tevékenység.

Az örmény származású emberek között is találni olyan közismert személyeket,

akik bátorságukról tettek tanúbizonyságot akkor, amikor változtattak eredeti tevékenységükön és más pályán próbáltak boldogulni. Ilyen például a kedvelt és híres francia énekes *Aznavur*, aki kezdetben festő volt, vagy éppen a tenisz berkeiben jól ismert profijátékos *Andre Agasi*, aki kezdetben pékségben volt kifutófiú. Hazai vizeken pedig a szerény hétköznapiainkban ismert csíkszeredai születésű *dr. Száva Tibor-Sándor* kezdetben esztergályosként kereste kenyerét, majd később több megjelent helytörténeti munkájával és irodalmi értékű írásával vált közismertté napjainkban.

Ehhez hasonlóan alakult e sorok írójának is a sorsa, aki az előbbihez hasonlóan közvetlenül a csíkszépvízi *Száva* család leszármazottja. Ő a Kolozsváron megszerzett tímártechnikusi diplomával a zsebében, elvégezte a *Bolyai Egyetem* kutató kémia szakát, s Magyarországon mint kutatóintézeti főmunkatárs, majd vegyiparra szakosodott külkereskedelmi atassé dolgozott éveken át, hogy aztán *Németországban* önálló cégképviseleti és mérnöki irodát nyisson a vegyi-techno-

lógiai anyagok területén. Később számos saját szabadalmával adja jelét annak, hogy pályakezdése nem állt arányban vele született képességeivel. De amíg az olyan tehetséggű egyének, akiknek a tevékenysége nyilvános és publikus volt és így ismerték a munkájuk eredményeit, mint a fent említett Bálint Tiborét is, addig sokan csak a tehetségüket követve járták életútjukat, nekik csupán az elszigetelt körökben kapott kevésbé ismert elismerés jutott. De egy bizonyos: ezek mindnyájan bátor és merész emberek voltak, akik merték vállalni az életpálya közbeni változtatások kockázatát, egy belső erőtlől hajtva, s csak önmagukban bíztak. Az ilyen Bálint Tiborok és sok más hasonlók valamilyen tehetséggel megáldott emberek, akik elszántsággal és bátorsággal bírtak, önmagában véve boldog embereknek érezhetik magukat, mert végül is igazi énjüket adják vissza az őket körülvevő közösségnek. Az őket jellemző szellemi munka talán marandó is lehet a későbbi generációk számára.

Dr Száva Jenő János
(München)

Olvasói levél

Bálintné Kovács Júlia úrnőnek

Kedves Júlia!

Nagyon vártam a válaszodat a mai levelemre, örültem mikor fél hat után láttam, hogy megjött a válasz. Megértem fenntartásaidat a tegeződéssel kapcsolatban. Ha ez zavar téged, a Te kedvedért hajlandó vagyok kivételesen a klasszikus formára

visszatérni, csak kérlek jelezzed az óhajodat.

Mellékelten küldöm a Vákár családfát. Az első őszám aki benne szerepel, *Vákár János*, aki 1686-ban született, alig 14 évvel a moldvai örmények Erdélybe áttelepítése után, tehát egyike az első az új házában születetteknek.

Mint már jeleztem, a családfa négy darab A4-es fekvő helyzetű lapra nyomtatható, melyeket egymás alá kell ragasztani. Én a negyedik lapon vagyok az Erdélyben élő hetedik generációban.

Amennyiben bármilyen problémád van, kérlek jelezzed hogy segítségre lehetséges. Ha sürgős a probléma, hívd a Skype telefonon, én szinte állandóan számítógép-közelben vagyok. Esténként nyolctól tízig általában TV-t nézek, de a gép akkor

is nyitva van, és ha rámcserélsz, meghalok. Csak arra kérek, csörgess kitartóan hogy legyen időm a gépig jönni. Időnként a levelesládát is megnézem, úgyhogy e-mailban is írhat. Általában éjfél után reggel 5-ig van lezárva a gépem, csak kivételes esetekben vagyok itt található. (Pl. ha az amerikai Skype-partnerekkel beszélgetünk.)

Válaszodat várva szeretettel üdvözlök:

Tata (Vákár István)

„Nagyjaink bronzban” domborműavatás

Az eseményt második alkalommal rendezte meg a *Semmelweis Egyetem* és a *Magyar Képzőművészeti Egyetem*. A vendégeket *Dr. Tulassay Tivadar*, a Semmelweis Egyetem rektora köszöntötte. Ünnepi beszédet mondott *König Frigyes*, a Magyar Képzőművészeti Egyetem rektora. Zenei aláfestésről gondoskodtak a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem* hallgatói.

Az ideji avatáson nyolc domborművet leplezett le a két egyetem rektora a Magyar Képzőművészeti Egyetem *Szobrász Tanszékén* tevékenykedő fiatal hallgatók munkáiból, melyek a Semmelweis Egyetem Központi épületének lépcsőházában és az I. emeleten láthatók:

Pelcz Balázs: *Babics Antal* portré

Csányi Katalin: *Issekutz Béla* portré

Magyari Balázs: *Soós Aladár* portré

Pelcz Balázs: *Straub F. Brúnó* portré

Rátonyi János Dávid: *Baló József* portré

Magyari Balázs: *Mozsonyi Sándor* portré

Szanyi Borbála: *Verebély Tibor* portré

Szanyi Borbála: *Magyar Imre* portré

König Frigyes, a Képzőművészeti Egyetem rektora és Tulassay Tivadar egyetemünk rektora

A marosvásárhelyi örmény-magyar közösség gyermekrovata (7. rész)

Kedves Szülők és Nagyszülők!

Arra kérünk Benneteket, hogy hónapról hónapra, amikor kezetekbe veszitek a „Gyökereket”, hívjátok fel gyermekeitek, unokáitok figyelmét erre a rovatra, s ha nem értik, magyarázzátok el nekik fontosságát.

Kedves Gyermekek!

Nektek igazán megéri elolvasni és megismerni a szép történeteket, amelyek hatalmas örmény királyokról, csodaszép királykisasszonyokról, véres háborúkról szólnak. És miért éri meg megismerni

őket? Mert minden történet végén találtak egy kérdést, amelyet ha megválaszoltok és elküldötök postán vagy email-en, év végén a legjobb, legszebb válaszokat kisorsoljuk közületek. A három nyertes csodálatos ajándékokban részesül. A cím tehát a következő: **Dr. Puskás Attila**, Str. Busuiocului 4/C/48, RO-540535 Tirgu Mures, Románia. E-mail cím: pattila001@yahoo.it

Várjuk leveleiteket!

Dr. Puskás Attila,
a Marosvásárhelyi
Örmény Kulturális Egyesület nevében

Váhákön

Váhákön a régi idők egyik legendás hőse. Olyan szép volt, mint az istenek. Szemei tüzesek, szakálla, mint a láng. **Dáriusz**, a perzsák királya nagy hadsereget küldött **Örményország** elfoglalására, de Váhákön szembeszállt vele, és kiűzte Örményország földjéről.

Ebben az időben **Szíríában** egy **Bárscsiám** nevű király uralkodott. Híres volt gazdagságáról. Csűrjei telis tele voltak szalmával, magtárai telve voltak aranyos búzaszemekkel. Váhákön megtámadta **Bárscsiámot**. A két hős a magasba emelkedett, és ott megkezdődött a nagy ütközet. Váhákön eltalálta a **Bárscsiámot**, és fejét vette. Ezután hóna alá kapta a levágott fejet, és így ment be a szalmával teli csűrökbe. Zsákjait megtöltötte a finom szalmával és felszállt az égre Örményország felé. Azóta az égen egy csillagkép jelenik meg, amit mi **Tejút**nak nevezünk, de az örmények úgy hívják, hogy a **Szalmatolvaj** útja.

Dáriusz háromszor támadta meg Örményországot. Váhákön gyakran megsérült az ellene vívott harcokban. Az örmények csodálták leleményességét, istenként tisztelték és imádták őt.

Hogy hívják az örmények a Tejút, és kiről kapta nevét? Mit tett ez az örmény hős?

(Folytatjuk)

Molnár Zsófia I.D osztályos tanuló rajza.
Szöveget lásd a 46. oldalon

Örmény –magyar közösség gyermekrovata

Kedves örmény származású gyermekek!

Néhányan közületek nagyon szorgosak voltak, fogták a tollat, a színes ceruzát, és választ adtak a kérdésekre, amiket havonta az újságban olvashattok. Továbbra is várjuk válaszaitokat! Emléztetek Benneteket, hogy a legügyesebbeket a Mikulás ajándékkal lepi meg. Szeretettel üdvözlök titeket, Attila bácsi

Válaszok – Kovrig István (Dés) IV. oszt.

1. *Ki volt Haik*

Haik egy hős volt, akit az örmény nemzet atyjának tartunk. Azt tartják róla, hogy szép nagy ember volt, erős és göndör hajú.

2. *Mit akart Haiktól Bel, és miért utasította vissza Haik az ajánlatot?*

Bel (az óriás, aki Asszíria fennsíkján uralkodott) engedelmességet kért Haiktól, jutalmul pedig hatalmas földeket ígért. Haik visszautasította, mert szerette népét, a szabadságot és nem volt megalkuvó. Harc lett a vége, melyből Haik csapata jött ki győztesnek.

3. *Kitől kapta Örményország – Arménia nevét, és ki volt ő?*

Örményország Haik legkiválóbb utódjáról, Aramról kapta a nevét.

Aram legyőzte az ellenségeit, újjáépítette Örményországot, hadsereget állított. A szomszéd népek az országot, a királyáról Arméniának kezdték nevezni.

4. *Miért nem akarta a szép Ara feleségül venni a gazdag Szemirámisz királynőt?*

A szép Ara nem akarta feleségül venni a Szemirámisz királynőt, mert akkor már családot alapított és hően szerette hűséges feleségét *Nevartát*.

5. *Melyik tó partjára költözött Szemirámisz és hol van ez a tó?*

Szemirámisz a VAN tó keleti partjára vonult és ott várost alapított. A VAN édesvízű tó (mai Szevan tó) Örményországban, a Kis-Kaukázustól délre fekszik, keleti csücskéjén pedig Szeván város található.

6. *Mit jelent hogy az örmények pogányok voltak?*

Az örmények Krisztus után 300-ig pogányok voltak, ez azt jelenti hogy pogány isteneket imádtak és áldozatokat mutattak be nekik. Kit imádnak a keresztények? A keresztények Istent imádják, és csak neki szolgálnak.

Molnár Zsófia (Marosvásárhely) I. D. oszt.

2. *Mit akart Haiktól Bel, és miért utasította vissza Haik az ajánlatot?*

Molnár Zsófia rajza látható a 45. oldalon

3. *Kitől kapta Örményország – Arménia nevét, és ki volt ő?*

Arménia = Aram

4. *Miért nem akarta a szép Ara feleségül venni a gazdag Szemirámisz királynőt?*

A szép Ara nem vette feleségül a gazdag Szemirámisz királynőt, mert akkor már nő volt és hően hűséges.

5. *Melyik tó partjára költözött Szemirámisz és hol van ez a tó?*

Szemirámisz a VAN tó keleti partjára költözött. Ez a tó ma Törökországban van.

6. *Mit jelent hogy az örmények pogányok voltak?*

A pogányok több istent imádtak és embert áldoztak. A keresztények egy istent imádnak.

Centenáriumi Örmény Napok Gyergyószentmiklóson

A várossá válás 100 éves évfordulója alkalmából a gyergyószentmiklósi örmény közösség szeptember 6-9. között, a *Centenáriumi Örmény Napok* keretében emlékezik meg az évfordulóról, a szeptember 9-i örmény-katolikus plébániatemplom búcsúja előtt, amelyet a *Görög Joachim Társaság*, az örmény fiatalok társasága szervez.

A ma is jelentős számú örmény-magyar közösség nagymértékben meghatározta a település fejlődését, a múlt század eleji gazdasági, ipari, és kulturális fellendülését, és hozzájárult a várossá váláshoz, és az elmúlt száz év történéseiben jelen volt a város életében, így méltó és helyénvaló az emlékezés. A háromnapos rendezvénysorozat programjában szerepel: emlékezés a nagy örmény személyiségekre, történelmi városséta, örmény ételkóstoló, kiállítás-megnyitó, igényes jazz-koncert, történelmi és az örménységgel kapcsolatos előadások. A rendezvény főtámogatója Gyergyószentmiklós megyei jogú város önkormányzata.

A Centenáriumi Örmény Napok programja

Szeptember 6., csütörtök

16,00 Séta a történelmi időben – vezeti **András Szabolcs**, indulás az örmény templom kertjéből. Koszorúzás a híres gyergyószentmiklósi örmény személyiségek emlékhelyein.

18,00 A Centenáriumi Örmény Napok ünnepélyes megnyitója. Helyszín: *Pro Art Galéria*, **Dr. Becsek-Garda Dezső**, történész, Gyergyószentmiklósi örmények, *Veress Ilka*, szociológus, Etnikai identitás-narratívák a szamosújvári örmény közösség körében,

20,00 **David Yengibarian** harmónika-művész, Jazz koncert, Helyszín: Művelődési Ház nagyterme, belépés ingyenes.

Szeptember 7., péntek

Helyszín: Tarisznyás Márton Múzeum

17,00 **Zárug Béla, Zárug Katalin**, Örményország-fotókiállítás

18,00 Örmény ételkóstoló a Múzeumkertben.

Szeptember 8., szombat.

Helyszín: Pro Art Galéria

17,00 **Gazdovits Miklós**, örménység-kutató, *Az erdélyi örmények történetéből* című könyvének bemutatója

18,00 **Dr. Issekutz Sarolta**, *Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tevékenysége és kapcsolatai az őshazával, az örmény diaszpórákkal*

19,00 **Baróti László-Sándor**, Élménybeszámoló a lourdes-i zárandoklatról

Szeptember 9., vasárnap

10,00 Búcsús szentmise az örmény-katolikus templomban

12,00 **Orel Dezső**-elméktábla avató

Madaras Szilárd
(Erdély ma honlap)

Meghívó

Bálint Tibor Emlékest

A XII. Kárpát-medencei Napok keretében
a Magyar Kultúra Alapítvány

szeretettel hívja és várja Önt és érdeklődő barátait

2007. szeptember 19. szerda 18 órakor

a Magyar Kultúra Alapítvány székházának Deák termébe,
(I. ker., Budai Vár, Szentháromság tér 6.)

Bálint Tibor író (1932-2002)

születésének 75. évfordulója alkalmából,

a **Vallomás repedt tükör előtt** című kötet bemutatójára.

Bevezetőt mond:

Antall István, a Magyar Rádió irodalmi szerkesztőségének munkatársa
Közreműködik:

Sebesi Karen Attila színművész (Kolozsvár),

Keresztes Sándor színművész

A belépés díjtan

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja: Bp. Főv. II. ker. és a XV. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339., telefon: 332-1791)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Frigyesy Ágnes**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia, Dobó Attila

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.